

DİNDAR SEÇMENLER

Türkiye Seçmen Araştırmaları 21'

Kasım 2021

DİNDAR SEÇMENLER
ARAŞTIRMASI/
2021

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ / 6

DEĞERLENDİRME / 9

BULGULAR / 17

Genel Seçim Oy Eğilimleri / 18

Dindar Profilleri / 20

Erdoğan Algısı / 24

AK Parti Değerlendirmeleri / 33

Memnuniyetsizlikler / 38

Kaygılar / 43

Muhalefet ve CHP Algısı / 53

Haber Kaynakları / 55

01

GİRİŞ

GİRİŞ

Dindar seçmenlere özel olarak odaklanan bu çalışmada dindarların yoğun olarak yaşadığı yerlerdeki farklı dindar profillerini ortaya koymayı amaçladık. Bu profillere uyan seçmen gruplarının siyasi tercihlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirdik.

Bu araştırmada dindar seçmene farklı bir örneklem evreni üzerinden odaklanmamızın 2 ana nedeni mevcut. Birincisi, bazı bölgelerin Türkiye geneli araştırmalarda ihmal edilmesi. Araştırmalar Türkiye temsili gerçekleştirildiklerinde bazı bölgelerdeki özgünlükler görünmez olabiliyor. İkincisi, dindar seçmen grupları bölgeler arasında karakteristik farklılıklar gösterebiliyor. Ayrıca dindarların çoğunlukta olduğu iller ile seküler kesimlerle birlikte yaşadıkları illerdeki özellikleri ve tercihleri de değişebiliyor. Bu nedenlerle bu çalışmada dindarların daha yoğun olarak yaşadıkları yerlere odaklandık.

Dindar seçmen oranını yansıtan ölçütler olarak da 1995 genel seçimlerinde Refah Partisi'nin aldığı oylar ile 2002 seçimlerinde AK Parti'nin aldığı oyların dağılımlarını gözettilik. Buna göre Konya, Kayseri, Yozgat, Sivas, Malatya, Elazığ, Bingöl, Erzurum, Gaziantep, Kocaeli illeri ve İstanbul'un dindar seçmen yoğunluklu ilçelerinin belli semtleri örnekleme dahil edildi. Yüz yüze anket uygulaması ile gerçekleştirilen araştırmada bölge istatistiklerine uygun olarak yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi kotaları da uygulandı ve 2424 kişilik bir örnekleme erişildi. Verileri analiz ederken Sünni Türk dindarlara odaklandık, bir başka deyişle, dindar olmayanlar, Aleviler ve Kürtler genel sonuçlara dahil edilmedi. Örneklemin %75'ini Sünni Türk dindarlar oluşturdu (1825 kişi).

Araştırmada nicel çalışmaya ek olarak 68 kişi ile de derinlemesine görüşme gerçekleştirildi. Bu görüşmelerde 2018 yılında AK Parti'ye oy vermiş seçmenler hedef grubu oluşturdu.

Araştırma sonuçları dindar bölgelerde Cumhuriyet İttifakı'nın kayıplar yaşasa da önemli oranlarda desteğini koruduğunu gösterdi. Öte yandan dindar seçmenlerde iktidara yönelik eleştirel tutum yaygınlaşmış durumda. Ekonomik sorunlar ve adaletsizlik en belirgin şikayet konuları. Yolsuzluk, israf, kayırmacılık gibi başlıklarda eleştirilerin tonu neredeyse muhalefet seçmenine yakın. Eleştiriler dindar seçmenlerin Cumhuriyet İttifakı'ndan kopmasına henüz yol açmamış olmakla beraber rahatsızlık çok belirginleşmiş.

AK Parti'nin Türkiye'yi yönettiği dönemde "ülkeyi geliştirdiği", "özgürleştirdiği", "terörle mücadele, savunma sanayi ve dış politikada güçlendirdiği" düşünülüyor. Ancak son dönemde "AK Partinin yozlaştığı", "kadroların gönülden değil çıkar uğruna partide yer aldığı", "yolsuzluk ve israfın arttığı" şikayetleri çok yaygın.

Dindar seçmenlerin önemlice bir kısmında AK Parti ile kurulan gönül bağı yerini, seçeneksizlik ve kerhen oy tercihine bırakmış. AK Parti seçmenleri arasında rahatsız ve tereddütlü seçmen gruplarının ağırlığı artmış.

Öte yandan, iktidarın değişme ihtimali dindar seçmenlerde umut yerine endişe ve korku yaratıyor. Muhalefetin dini özgürlükler, sosyal politikalar ve yönetim kapasitesi konusunda mevcut iktidardan daha kötü olacağı ve ülkenin çöküşe sürüklenebileceğine dair kaygılar hakim. Dindarların yeniden baskıyla karşı karşıya kalabileceği korkusu ve başörtüsü özgürlüğü, imam hatipler ve Kuran kursları gibi kazanımların kaybedilebileceği endişesi özellikle kadınlar arasında çok yaygın.

Eleştiriler AK Parti kadrolarına odaklanırken, Erdoğan'ın dik duruş sergileyen güçlü bir lider olarak iç siyasette dindarları, dış siyasette de Türkiye'nin gücünü ve itibarını koruduğuna inanılıyor. AK Parti'ye kızan dindar seçmenler muhalefete karşı Erdoğan sığınağına çekilmiş görünüyor. Erdoğan'a dair eleştiriler doğrudan Erdoğan'ın kişiliğine ve liderlik özelliklerine değil, sorun yaşanan ekonomi gibi konular üzerinden dolaylı olarak yöneltiliyor. Ancak Erdoğan'a koşulsuz bağlı değiller, eleştirilerini dile getirmekten geri durmuyorlar.

Dindar seçmen iktidara karşı eleştirel olmasına rağmen muhalefete neredeyse hiç güvenmiyor. Dindar seçmenin kaygılarını üç başlıkta değerlendirmek mümkün: dini kazanımların kaybedileceği endişesi-rövanşizm korkusu, sosyal yardımların kesileceği endişesi ve CHP/Millet İttifakı'nın yönetim becerisine dair kaygılar.

Dindarlar travmatik etkisi henüz taze olan başörtüsü, imam hatipler ve Kuran kursları gibi konularda baskıların tekrarlanacağını korkusunu taşıyor. Bu yönde CHP'de yaşanan dönüşümün farkında olsalar da henüz güven duymuyorlar. Birçoğu parti yönetimini yeteri kadar samimi bulmazken, parti seçmenine güven neredeyse hiç yok. Samimi bulanlar bu hamlelerin yeterli olmadığını ve parti örgütü ile seçmenin buna direneceğini düşünüyor. CHP'nin iktidara gelmesiyle kadrolaşma ve rövanşizmin hakim olacağı ve AK Partililerin dışlanacağı düşünülüyor ve hukuki güvence bekleniyor. Benzer şekilde, sosyal yardımlarda da ayrımcılık yapılabileceği endişesi var. Ayrıca CHP iktidarının AK Parti iktidarı kadar sosyal hizmet sağlayamayacağı düşünülüyor.

Dindar seçmenlerin gözünde CHP'nin proje odaklı ve icracı olmayan, ideolojik saiklerle mevcut projelere karşı durmayı alışkanlık edinmiş bir algısı var. CHP'nin inşaat şirketlerine ve yap-işlet-devret projelerine baştan karşı olması eleştiriliyor. Beklenti projelerin tamamlanması ve rantın önüne geçilmesi yönünde.

Ekonomik buhran konusunda CHP'nin sorun tespitinde başarılı olduğu fakat ikna edici çözüm önerileri sunamadığına dair genel bir kanı mevcut. AK Parti'nin ekonomide son dönemde başarısız olduğu kabul edilse de CHP'nin ülke ve ekonomi yönetimine dair vizyonunun daha dar olduğu düşünülüyor. Bu nedenle, CHP'nin iktidar olması halinde ekonomik durumu daha kötüye götüreceği endişesi yaygın. Dindar seçmenin CHP'ye en az güvendiği konular ise dış politika, savunma sanayi ve güvenlik. Genel düşünce, iktidarın son dönemde bu konularda büyük bir atılım yaptığı, Erdoğan'ın uzun bir süredir Batılı ülkelere meydan okuduğu ve Türkiye'ye hak ettiği itibarı kazandırdığı, terör ve güvenlikle de iktidarın ve güvenlik güçlerinin çok başarılı olduğu şeklinde. CHP'nin Türkiye'yi dik duruşundan uzaklaştırıp baş eğer bir ülke haline getireceğine dair söylem çok güçlü.

Dindar seçmenlerin siyasi tercihleri muhaliflerin argümanlarıyla değil yakın çevrelerindeki siyasi tartışmalarla şekilleniyor. Dolayısıyla AK Parti'den kopmuş ve rahatsız seçmenlerin eleştirileri AK Parti'ye daha bağlı seçmen tarafından dikkate alınıyor. Ayrıca bu eleştirilere cevap vermekte güçlük çekiyorlar. CHP'li büyükşehirlerde eğitim gören dindar gençlerin pandemide evlerine dönmeleri muhalefetin argümanlarının evlere taşınmasının kanallarından biri olmuş.

02

DEĞERLENDİRME

DEĞERLENDİRME

Değerlendirmeye araştırmanın problemini ve kapsamını hatırlatarak başlayalım. Araştırma, dindar seçmenlerin siyasi eğilim ve tercihlerini, bu eğilim ve tercihlerin ‘sebeplerini’ ve yakın zaman içindeki seyrini ortaya koymayı amaçlıyor.

Amaç bu olduğundan, araştırmayı tüm Türkiye’de değil dindar seçmenlerin yoğun olduğu bilinen yerlerde yaptık. Buralardaki seçmenleri “kendilerini ne kadar dindar gördükleri”, “dindarlıklarını günlük hayatlarına ne kadar yansıttıkları” ve “vakit namazı kılma sıklıkları” sorularına verdikleri cevaplar üzerinden “yüksek düzeyde dindar”, “orta düzeyde dindar”, düşük düzeyde dindar” ve “dindar olmayan” şeklinde tasnif ettik. Araştırma dindar seçmenlerle ilgili olduğundan dindar olmayan seçmenleri, siyasi tercih ve eğilimleri itibarıyla dindar seçmenler ortalamasından pek çok konuda farklılaştıkları için de Kürt dindarları dışarıda bırakarak verileri analiz ettik.

Veriler, dindar seçmenlere, dindar seçmenlerin siyasi tercih ve eğilimlerine, bu eğilimlerin sebeplerine ve yakın dönem seyrine dair önemli bilgiler sunuyor. Mesela, öyle görünüyor ki, dindarlık dindar seçmenlerin siyasi kimliklerinin önemli bir kısmını kaplamakla beraber tamamını kuşatmıyor. Dindar seçmenler dindar oldukları gibi, milliyetçiler, pragmatistler, ‘kendileri gibi olmayanların’ dertleriyle pek dertlenmiyorlar, rızıklarını Suriyelilerle paylaşmaya razı değiller vs. Tercih ve eğilimleri söz konusu olduğundaysa, dindar seçmenlerin büyük kısmının Erdoğan’ı ve AK Parti’yi desteklediği açık. Üstelik, bu kolayca çözülecek, hele de karşıtlarına akacak bir desteğe hiç benzemiyor.

Ne var ki, bu desteğin az bir kısmı kategorik, ölümüne bir destek. Kanaatleri, beklentileri ve endişeleri birlikte değerlendirildiğinde dindar seçmenlerin büyük kısmı açısından Erdoğan ya da AK Parti ikame edilemez değil. Nitekim, tercihlerinin seyri dindar seçmenlerin Erdoğan’a desteklerinin düne göre azaldığını, daha da azalabileceğini ve lakin bu azalmanın hızlı ve büyük, yönünün de İYİ Parti ve hele CHP olma ihtimalinin kuvvetli olmadığını gösteriyor.

Bu durum dindarların siyasi tercih ve eğilimlerinin ve bunların seyrinin çelişkili görünen iki önermeyle özetlenebilir olduğunu gösteriyor: Dindarların Erdoğan’a ve AK Parti’ye desteği: 1. Kategorik değil ama kuvvetli, kuvvetli ama kategorik değil, 2. Yüksek ama azalıyor, azalıyor ama yüksek.

Veriler bir başka önemli bilgi daha sunuyor: Dindarların siyasi tercih ve eğilimlerinin bu biçimde şekillenmiş ve seyrediyor oluşu bir başına Erdoğan ve AK Parti’yle ve Erdoğan ve AK Parti’nin değişen eğilim ve performansıyla açıklanabilir değil. Bunlarla birlikte, Erdoğan ve AK Parti harici siyasi aktörlere dair imaj ve kanaatleri ve bizzat kendi siyasi ve toplumsal kimlikleri de dindarların siyasi tercih ve eğilimlerinin şekillenmesinde ve seyrinde etkili görünüyor. Bu ikinci sonuç, dindar seçmenlerin siyasi eğilim ve tercihlerine ve bunların seyrine ve sebeplerine dair etraflı bir analize dindar seçmenleri tanıyarak başlamanın iyi bir fikir olacağını gösteriyor.

KİMLİK VE DEĞERLER

Toplumsal ve siyasi meselelere dair kanaatleri ve Erdoğan ve AK Parti’de onayladıkları ve onaylamadıkları başta olmak üzere pek çok soruya verdikleri yanıtlar dindarların, tahmin edileceği üzere, sadece dindar olmadıklarını gösteriyor. İnançlı (Müslüman) olmak, inançlı olmaya önem vermek dindarların siyasi ve toplumsal kimliklerinin başat unsuru olmakla beraber dindarlar aynı anda başka bir çok şeyler: Mesela, milliyetçiler, ataerkilleri, kendine özgürlükçüler, pragmatistler, bir lokma bir hırkacı değiller, ensar olmak istemiyorlar, kayırmacılıktan ve israftan şikayetçiler, CHP başta olmak üzere muhalefete çok uzaklar vesaire.

Dindarların Erdoğan’a desteğini kategorik olmasa da büyük, azalsa da yüksek ya da tam tersi kılan da siyasi ve toplumsal kimliklerinin bu ‘parçalı’ hali gibi görünüyor. Büyük kısmı bir diğeriyle uyumlu olmakla beraber, hepsi bir diğeriyle uyumlu olmayan bu unsurlardan oluşan bir siyasi ve toplumsal kimliğe sahip olmalarından olsa gerek ki, dindarlar Erdoğan’a kategorik olmasa da yüksek destek veriyorlar, yüksek destek vermekle birlikte yavaş da olsa Erdoğan’dan uzaklaşıyorlar.

Kendilerini dindar olarak görmelerine ilaveten Türkiye’nin İslam ülkeleriyle daha fazla dayanışma içinde olması ve adalet sisteminin İslami kurallara uygun hale getirilmesi gerektiği önermelerine kuvvetli bir biçimde onay vermeleri, Erdoğan’da en beğendikleri özelliklerin başlarında inançlı bulunmasının gelişi, millet ittifakı iktidar olursa dindarların toplumsal saygınlığının azalacağına inanmaları, CHP’de en beğenmedikleri özelliğin ‘dine önem vermiyor’ oluşu vb. “inançlı Müslüman olmanın” dindarların kimliklerinin başat unsuru olduğunu gösteriyor. Bununla beraber, Erdoğan’da en beğendikleri özelliklerin başında “dik duruşunun” gelmesi ataerkilliğin, en yakın ikinci partilerinin açık ara MHP olması (% 82) ve milliyetçiliğin dindarlık kadar toplumda yaygın olması gerektiğini düşünmeleri de milliyetçiliğin dindarlar açısından ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Keza, Kürtçenin eğitimde ve idarede kullanılmasına karşı çıkmaları kendine özgürlükçü olduklarının, Erdoğan’ın en beğenmedikleri özelliklerinin başında göçmen sorununu zikretmeleri ve Suriyelilerin ülkelerine dönmesi gerektiğine dair güçlü kanaatleri de rızıklarını göçmenlerle paylaşmaya ya da ensar olmaya razı olmadıklarını gösteriyor. Benzer bir biçimde, İslam ülkeleri kadar olmasa da Batı’yla iyi ilişkiler kurulmasına önem vermeleri pragmatizmlerine,

AK Parti'nin en beğendikleri özelliklerinin başında sağlık sistemi ve hizmet siyaseti alanında yaptıklarının gelmesi, Erdoğan giderse en çok korkulanın ekonominin kötüye gitme ihtimali oluşu dindarların bir lokma bir hırka anlayışında olmadıklarını gösteriyor.

Buna mukabil, Erdoğan'la ilgili en beğenilmeyen özelliklerin başlarında adaletsizliğin zikredilmesi ve kayırmacılıktan ve israftan yoğun bir biçimde şikayet edilmesi, (dindarlık, milliyetçilik, refah kadar olmasa da) bunların da dindar seçmenler için önemli olduğunu gösteriyor.

Dindar seçmenleri tanımlayan bir başka temel özellik de başta CHP olmak üzere muhalefet partilerine olan uzaklıkları. "İkinci partiniz", "muhalefet partileri iktidara gelirse durum daha mı iyi olur" ve "CHP ne kadar değişti" sorularına verilen cevaplar dindar seçmenlerle CHP başta olmak üzere muhalefet partileri arasında kapanması kolay olmayan bir mesafe olduğunu gösteriyor.

Hülasa, dindarların siyasi ve toplumsal kimliği diğer kimlikler gibi karmaşık ve dindarların Erdoğan'a kategorik olmasa da yüksek destek vermelerinin, yüksek destek vermekle birlikte Erdoğan'dan yavaş da olsa uzaklaşmaları bir kısmıyla bu karmaşık halle açıklanabilir görünüyor. Dindarlarla Erdoğan arasındaki kuvvetli bağ belli ki sadece inançla ilgili değil. Milliyetçilik, ataerkillik, refah isteği ve muhalefetle olan mesafe de dindarları Erdoğan'a kuvvetlice bağlıyor belli ki. Öte yandan, kayırmacılık ve israftan şikayetçi olmaları, refah isteği ve adalet mefhumuna önem vermeleri dindarlarla Erdoğan arasındaki bağın kategorik olmasını engellediği gibi, dindarları Erdoğan'dan uzaklaştıran faktörler olarak çalışıyor.

TERCİHLER

TEAM Araştırma'nın Kasım ayı Türkiye sahası bu Pazar seçim olsa oy dağılımının milletvekili seçimleri için AK Parti 34.6, CHP 28.2, MHP 9.3, HDP 11.1, İYİ Parti 12, diğer partiler 4.8, cumhurbaşkanlığı seçimleri için de iki aday olması ya da kalması durumunda Erdoğan 35.4 rakibi 50.5 ve kararsızlar 14.1 şeklinde tecelli edeceğini gösteriyor. Bu durum hem AK Parti ve MHP'nin hem de Erdoğan'ın desteğinin 2018 seçimlerinden bugüne ciddi biçimde azaldığını gösteriyor.

Hem AK Parti ve MHP'nin hem de Erdoğan'ın seçmen desteği 2018'den bugüne 10 puan civarında azalmış görünüyor. Dindar seçmenlerin tercihleri ise iki şeye işaret ediyor: 1. Dindar seçmenlerin siyasi parti ve cumhurbaşkanı adayı tercihleri Türkiye ortalamasından ciddi bir biçimde farklılaşıyor, 2. Dindar seçmenlerin milletvekili seçimlerinde AK Parti ve MHP'ye, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de Erdoğan'a verdikleri destek Türkiye'deki genel eğilime paralel olarak azalıyor, ama aynı hızda ve oranlarda değil. Verilerimizi dindar olmayan seçmenlerle Kürt seçmenleri dışarıda tutarak incelediğimizde görünen şu: Türk dindarlar Türkiye siyasetindeki ana partilerden AK Parti ve MHP'ye Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde (53.4, 11.5), CHP'ye Türkiye ortalamasının oldukça altında, İYİ Parti'ye biraz altında (16.3, 12.5) destek verirken, HDP'ye ise neredeyse hiç destek vermiyorlar (0.6). Benzer bir biçimde, Cumhurbaşkanlığı seçimleri söz konusu olduğunda da Türk dindarlar Türkiye ortalamasından oldukça kuvvetli bir biçimde ayrılarak büyük çoğunlukla Erdoğan'ı destekliyorlar: % 62.2. Bu durum dindar Türk olmanın seçmen tercihlerinin şekillenmesinde önemli bir değişken olduğunu gösteriyor.

Öte yandan genel siyasi tercihleri Türkiye ortalamasından belirgin bir biçimde farklılaşan Türk dindarların AK Parti, MHP ve Erdoğan'a verdikleri destek Türkiye'deki genel eğilime paralel olarak 2018'den bugüne azalmış görünüyor. Dindarların yoğun yaşadığı bu şehirlerde AK Parti, MHP ve Erdoğan'a verilen destek bütün seçmenler bazında bakıldığında yaklaşık 10 puan azalırken (AK Parti+MHP 68.1'den 58.5'e), bu 10 puan neredeyse eşit biçimde CHP, İYİP ve diğer grubundaki partilere dağılmış. Ancak seçmen tercihlerindeki bu değişikliğin büyük kısmı dindar olmayan ya da dindarlık düzeyi düşük olan seçmenlerin tercihlerinin değişmesiyle, MHP'nin büyük oranda oy kaybetmesiyle ve yeni seçmenlerin AK Parti ve MHP'den uzak durmasıyla ilgili görünüyor. Türkiye genelindeki oyu % 42'den 7-8 puan azalarak %35 civarına çekilmiş görünen AK Parti'nin dindar Türklerden aldığı destek 2018'den bugüne 3-4 puan azalmış görünüyor. Diğer bir deyişle, Türk dindarların AK Parti'ye verdiği destek de azalmış olmakla beraber bu azalma Türkiye ortalamasının yarısı kadar olmuş. Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeyse tablo farklı. 2018 seçimlerinde Türkiye genelinde % 52.6 oy alan Erdoğan'ın dindarların yoğun yaşadığı bu yerlerde aldığı oy % 68.6 olmuştu. TEAM Araştırma'nın Kasım ayı saha çalışması bu Pazar sadece iki adayın olduğu bir seçim yapılacak olsa Erdoğan'a oy verim diyenlerin oranının 35.4 olduğunu, 14.1'lik kararsız seçmenin iki adaya oransal dağılımı durumunda da Erdoğan'ın oylarının 40'ın hemen üzerinde olacağını gösteriyor. Veriler, 2018'den bugüne Türkiye genelinde 10 puandan fazla oy kaybetmiş görünen Erdoğan'ın dindarların yoğun olduğu yerlerdeki kaybının da benzer bir seviyede olduğunu gösteriyor. Dindar seçmenlerin yoğun olduğu yerlerde Erdoğan'a verilen destek 2018'den bugüne 12 puan azalarak 68.6'dan 56.2'ye gerilemiş görünüyor. Bu bölgede Erdoğan'ın desteği sadece dindar olmayanlarda değil, dindar seçmenlerde de kayda değer bir seviyede azalmış görünüyor. 2018'de dindar Türklerin 74.4'ü Erdoğan'ı desteklemişken bu Pazar seçim olsa Erdoğan'ın desteği bu kesimde 62.2'ye düşmüş görünüyor.

EĞİLİMLER

Siyasi tercihlerinde 2018’den bugüne yaşanan değişiklikler ve Erdoğan ve AK Parti’nin icraatları başta olmak üzere Türkiye’de olup bitenler hakkındaki kanaatleri birlikte değerlendirildiğinde dindar seçmenlerin eğilimleri ve bu eğilimlerin sebepleri hakkında temel birkaç tespitte bulunmak mümkün görünüyor.

Öncelikle, görünen şu: Dindar seçmenler kimlikleri ve değerleri itibarıyla olduğu gibi eğilimleri itibarıyla da türdeş değiller. Dindar seçmenlerin büyükçe bir kısmı önümüzdeki dönemde de Erdoğan ve AK Parti’yi destekleme eğiliminde olmakla beraber, bunların ancak bir kısmı her koşulda Erdoğan’ı desteklemeye hazır görünüyor. Keza, bu seçmenlerin az sayılamayacak bir kısmı Erdoğan ve icraatlarından memnun görünmemekle beraber bunların ancak bir kısmı Erdoğan ve AK Parti’yi desteklemekten vazgeçmiş ya da vazgeçmeye hazır görünüyor.

Dindar seçmenler, Erdoğan ve AK Parti karşısındaki eğilimleri itibarıyla üç gruba ayrılabilir görünüyor: Her koşulda Erdoğan ve AK Parti diyenler, tereddütlüler & şikayetçiler ve kopmuş ya da karşı olanlar. Bu üç grup içerisinde en büyüğü tereddütlüler ve şikayetçiler oluşturuyor. Her koşulda Erdoğan diyenlerle Erdoğan’dan kopmuşlar ve Erdoğan karşıtları grupları birbirine yakın, ikisi de % 20 civarında. Bu manzara şuna işaret ediyor: Dindar seçmenlerin, bilhassa da dindar Türklerin büyük kısmı “her koşulda Erdoğan ve AK Parti” demiyor ama Erdoğan ve AK Parti tarafında kalma eğiliminde. Diğer bir deyişle, dindar seçmenlerin Erdoğan ve AK Parti’ye verdiği desteğin önemli bir kısmı net bir pozitif destek olmaktan ziyade, belli belirsiz bir negatif desteğe dönüşmüş durumda.

Bu son tespiti onaylayan en önemli veri Erdoğan’ın iyi bir cumhurbaşkanlığı yapıp yapmadığıyla, Erdoğan giderse ne olur sorularına verilen cevaplar arasındaki fark.

Dindar seçmenlerin yarısından daha azı (% 46)

Erdoğan’ın cumhurbaşkanlığı görevini iyi yaptığını düşünürken, neredeyse üçte ikisi (% 64) Erdoğan giderse kötü olacağını düşünüyor.

Erdoğan ve AK Parti’ye verdikleri desteğin önemlice bir kısmı pozitif bir destek olmamakla beraber dindar seçmenlerin büyük kısmının Erdoğan ve AK Parti tarafında kalma eğiliminde olmasının sebeplerini iki grupta ele almak mümkün: Dindar seçmenlerin Erdoğan ve AK Parti’ye verdikleri desteği tereddütlü, negatif bir destek kılan sebepler ve dindar seçmenleri Erdoğan ve AK Parti etrafında tutan sebepler. İlk grup sebepler Erdoğan ve icraatıyla, ikinci grup sebepler ise hem Erdoğan’la hem de rakipleriyle ilgili görünüyor.

Hayat pahalılığı, ekonomik durumun kötüye gitmesi, Suriyeli ve Afgan mülteciler, kayırmacılık ve israf Erdoğan ve AK Parti icraatlarından en şikayetçi olanlar. Adaletsizlikten, yolsuzluktan, AK Parti kadrolarının vasıfsızlığından ve kötü eğitimden de şikayetçi olmalarına rağmen dindar seçmenlerin şikayetçi oldukları konuların başında ekonomiyle, geçimle ilgili konular geliyor. Bütün bu durum, ekonomik durum kötüleşmeseydi dindar seçmenlerin Erdoğan ve AK Parti’ye desteğinin pozitif bir destek olmaya devam edeceğini ya da ekonomik durumlarında bir düzelme sağlandığında dindar seçmenlerle Erdoğan ve AK Parti arasındaki bağların yeniden kuvvetlenebileceğini gösteriyor. Erdoğan ve AK Parti icraatları arasında en çok sağlık, ulaşım ve hizmet siyasetini beğenmeleri, Erdoğan giderse en fazla ekonomik durumun daha da bozulacağından endişe etmeleriyle birlikte düşünüldüğünde, bütün bunlar dindar seçmenlerin beklentilerinin ‘tipik’ merkez sağ seçmen beklentileri olduğunu gösteriyor.

Dindar seçmenler için bu türden beklentiler belli ki kimlikleriyle ilgili beklentileri kadar önemli. Bu durum, merkez sağ seçmen beklentilerine sahip olmalarının dindar seçmenleri AK Parti ve Erdoğan'a yakınlaştıran ve uzaklaştıran bir dinamik olarak çalıştığını gösteriyor.

Dindar seçmenleri Erdoğan ve AK Parti etrafında tutan sebepleri de kendi içinde iki grupta ele almak mümkün: Erdoğan'la ilgili olanlar ve rakipleriyle ya da muhalefet partileriyle ilgili olanlar. Ekonomi ve geçim alanındaki icraatları dindar seçmenlerle Erdoğan arasındaki bağı geçmişe kıyasla zayıflatmış olmakla beraber Erdoğan'ın başka özellikleri bu bağı daha da zayıflamasının önüne geçiyor görünüyor.

Dindar seçmenlerin büyük kısmı Erdoğan'ı dış siyasette, savunma alanında, terörle mücadelede ve tabii ki dindarların kimlikle ilgili haklarının kazanılmasında başarılı buluyor ve Erdoğan'da en beğendikleri özelliklerin başında dik duruşlu olmak geliyor. Bütün bunlar Erdoğan'la dindar seçmenler arasındaki bağı kuvvetli oluşunun ardında sadece dindarlık ve hizmet siyasetinin olmadığını, milliyetçilik ve ataerkilliğin de dindarlarla Erdoğan arasındaki bağı kuvvetli kalmasına katkıda bulunduğunu gösteriyor. Dolayısıyla, dindar seçmenleri Erdoğan ve AK Parti etrafında tutan ilk grup sebepler, bizzat Erdoğan'la ilgili. Dindar seçmenler nazarında Erdoğan halen makbul bir lider ve alternatifi de yok.

Aynı minvaldeki ikinci grup sebepler daha önemli görünüyor. Daha önce belirttiğimiz üzere esas olarak CHP kısmen de İYİ Parti'yle dindar seçmenlerin büyük kısmı arasında 'yapısal' sayılabilecek bir uzaklık var ve aşılması da kolay görünmüyor. Ancak, dindar seçmenlerle muhalefet partileri arasındaki mesafenin bütünü bu türden kapatılamaz bir mesafe olmayıp, muhalefet partilerine duyulan güvensizlikle, muhalefet partilerinin icraatlarıyla ilgili görünüyor. Muhalefet partilerinin başka türlü davranmasıyla aşılabilir görünen bu ikinci türden mesafe üç mesele etrafında oluşmuş görünüyor: Yönetme kapasitesi, rövanşizm ve sosyal yardımlar.

Dindar seçmenlerle muhalefet partileri arasındaki kapatılabilir görünen mesafenin birincil sebebi muhalefet partilerinin yönetme kapasitesine duyulan güvensizlik. Dindar seçmenler icraat alanlarının neredeyse hiç birinde muhalefetin bugünkü iktidardan daha başarılı olacağını düşünmüyor. Çok daha önemlisi, icraat alanlarının en önemlisi görünen ekonomi alanında işlerin daha kötü olabileceğini ve yolsuzluğun da artacağını düşünüyorlar. Diğer bir deyişle, dindar seçmenler Erdoğan ve AK Parti'nin ekonomideki icraatlarından çok şikayetçiler ama muhalefetin bu durumu değiştirebileceğine güvenmiyorlar.

Millî İttifakı iktidara gelirse bir tür rövanşizmin başlayabileceği endişesi de dindar seçmenleri muhalefetten uzak tutuyor. Özellikle CHP hakkındaki kanaatleri bu partideki değişimi izlediklerini ancak değişimin tabanda gerçekleşmediğine inandıklarını gösteriyor.

Dindar seçmenler hem özgürlükler hem de ekonomi alanında AK Parti ve Erdoğan döneminde kazandıklarının ellerinden alınabileceği endişesini taşıyorlar. Aynı türden bir endişe de sosyal yardımlarla ilgili. Muhalefetin iktidara gelmesi durumunda sosyal yardımların kesilebileceğine dair güçlü bir algı var dindar seçmenlerde. Aslında, dindarları muhalefet partilerinden uzak tutan sebeplerin üçü tek bir sebep olarak düşünülebilir: Güvensizlik. Dindar seçmenler belli ki muhalefet partilerine güvenmiyorlar.

2023'E DOĞRU

Dindar seçmenlerle ilgili bu tablonun 2023 seçimleri açısından anlamı nedir? Dindar seçmenlerin tercih ve eğilimleri ve bunların seyri 2023 seçimlerinde iktidar ve muhalefet açısından ne türden ihtimallere işaret ediyor?

Öncelikle, belli olduğu ve tahmin edileceği üzere, dindar seçmenlerin kısmi azamisi Erdoğan ve Cumhuriyet İttifakı'nı desteklemeye devam edecek. Ancak, hem 2018 seçimleri hem de kamuoyu yoklamalarının da gösterdiği üzere 2023 seçimlerinde iktidar değişimi birkaç puanlık oy değişimleriyle mümkün olduğundan, dindar seçmenlerin kısmi azamisinin ne yapacağından ziyade 'bir kısmının' ne yapacağı önemli. Bu açıdan bakıldığında, yukarıdaki tablo kamuoyu yoklamalarınca tespit edilen 2023 seçimlerinde iktidarın değişebilme ihtimaline dindar seçmenlerin de katkıda bulunmasının mümkün olduğunu gösteriyor.

Bu ihtimalin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair ilk elden söylenebilecek olan şu: İktidarın ve muhalefetin ne yaptığından bağımsız olarak, ekonomi alanında yaşanabilecek hızlı bir kötüleşme dindar seçmenlerin tereddütlü kesiminin hızlı bir biçimde Erdoğan ve Cumhuriyet İttifakından uzaklaşmasına yol açıp iktidar değişimine yol açabilir. Buna mukabil, Erdoğan ve Cumhuriyet İttifakı 2023 seçimleri öncesinde ekonominin son birkaç senelik seyrini değiştirebilir ve israf ve liyakatsizlik imajını izale edebilirse dindar seçmenlerin 2023'te iktidarın değiştirilmesine katkıda bulunma ihtimali epey azalabilir.

Öte yandan, iktisadi durum nasıl seyrederse seyretsin, muhalefet partileri dindar seçmenlerde daha ehil bir hükümet kurabilecekleri fikrini uyandırabilir ve rönvanşizm ve sosyal yardımların kesilmesi endişesini giderebilirlerse, dindar seçmenlerin iktidarın değişimine katkıda bulunma ihtimali yüksek olacağı benziyor. Bu olduğu takdirde, dindar seçmenlerin tereddütlü olanlarından bir kısmı muhalefete destek vererek, başka bir kısmı da sandıktan uzak durarak iktidarın değişimine katkıda bulunabilir. Muhalefet partileri dindar seçmenlerin Erdoğan'a bağlılığını kuvvetli tutan dış politika, savunma ve terörle mücadele alanlarındaki 'kararlılık ve dik duruş' imajlarını karşılayabilen bir cumhurbaşkanı adayında ya da hükümet önerisinde ortaklaşabilirse bu ihtimal daha da artabilir.

03

BULGULAR

BULGULAR

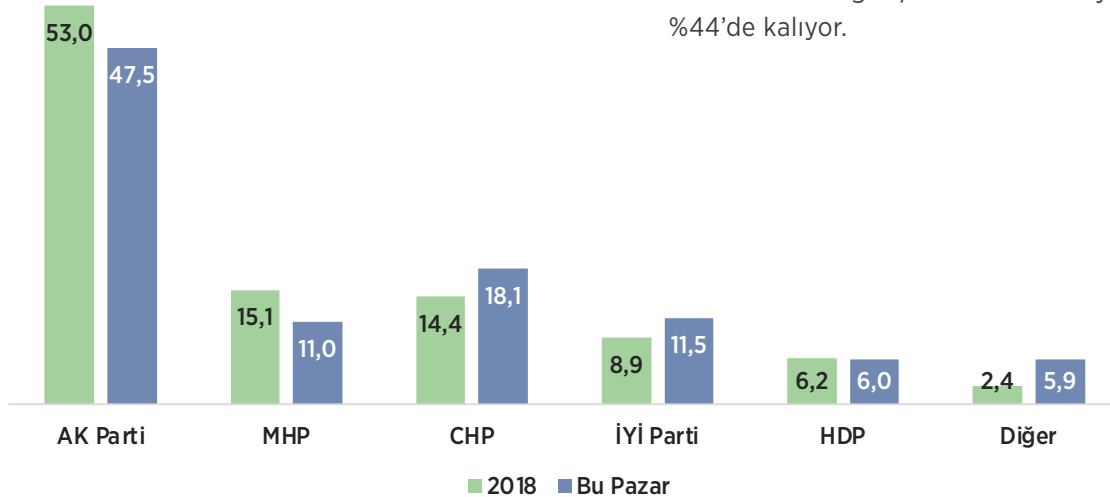
1. GENEL SEÇİM OY EĞİLİMLERİ

PARTİYE GÖRE OY ORANLARI

Dindar bölgelerde yaşayan seçmenlerde AK Parti ve Cumhur İttifakı'nın mutlak üstünlüğü dikkat çekiyor. AK Parti ve MHP'yi tercih eden seçmen oranı %58.5'e ulaşıyor (AK Parti %47.5, MHP %15.1). Millet İttifakı'nın oyu %29.6 seviyesinde (CHP %18.1, İYİ Parti %11.5). HDP ve diğer partilerin oy oranları %5.9 olarak ölçülüyor.

2018-2021 arasında oy dağılımı değişimi incelendiğinde Cumhur İttifakı'nın %68.1'den %58.5'e düştüğü gözlemleniyor. Cumhur İttifakı'nda 2018-2021 arasında 9.6 puan olarak kaydedilen düşüş, ittifakta %14'lük oy kaybına tekabül ediyor. Buna göre Cumhur İttifakı dindar bölgelerde Türkiye geneline kıyasla daha düşük oranda oy kaybetmiş durumda.

TEAM'in diğer araştırmalarındaki verilere göre Cumhur ittifakının Türkiye genelindeki oy kaybı %18'i buluyor. Bir başka hesaplama, Türkiye'deki değişim, dindarlar bölgelerdeki gibi olsaydı, Cumhur ittifakı'nın oyları %47'yi bulacaktı. Ancak diğer bölgelerde düşüş daha fazla olduğu için ittifakın Türkiye ortalaması %44'de kalıyor.

Dindar bölgelerde 2018 genel seçim - 2021 parti oy oranları karşılaştırması

2018-2021 OY GEÇİŞLERİ

	AK Parti	CHP	MHP	HDP	İYİ Parti	Diğer	Oy Kullanmayanlar	Yeni Seçmen
AK Parti	81.8	1.6	13.3	0.0	0.0	0.0	10.3	29.7
CHP	2.7	79.9	4.4	4.1	4.0	5.0	11.3	26.5
MHP	1.9	0.0	54.9	0.0	2.0	0.0	2.5	3.8
HDP	0.0	3.4	0.0	82.2	1.0	0.0	2.0	3.2
İYİ Parti	1.9	5.0	5.3	0.0	87.1	5.0	6.4	3.8
Diğer	1.4	0.9	3.5	1.4	2.0	65.0	6.9	3.8
Boş oy	2.7	2.8	8.0	6.8	0.0	10.0	43.1	10.3
Kararsız	7.6	6.3	10.6	5.5	4.0	15.0	17.6	18.9

Dindar bölgelerde 2018 genel seçim – 2021 oy tercihleri karşılaştırması

2018-2021 oy geçişleri verileri, 2018’de AK Parti’ye oy verenlerin %81.8’inin yine AK Parti’ye oy vereceğini gösteriyor. MHP’ye oy vereceğini söyleyen seçmen oranı %1.9. Buna göre AK Parti’den Cumhur İttifakı dışına gidenlerin oranı %16.3. Bunların çoğunluğu boş oy kullanacağını veya kararsız olduğunu belirtiyor (%10.3). Muhalefet partilerine yönelen AK Partili oranı %6’da kalmış.

MHP seçmeninde kopuş daha büyük. 2018’de MHP’ye oy verenlerin yaklaşık yarısına yakını MHP’ye oy vermeyeceğini söylüyor (%45.1). MHP’ye oy veririm diyenler %54.9. AK Parti’ye yönelenlerle birlikte Cumhur İttifakı MHP seçmeninin %68.2’sini koruyabilmiş. AK Parti seçmeninde olduğu gibi MHP ya da AK Parti’ye oy vermeyeceğini söyleyen seçmenin çoğunluğu boş oy kullanacağını veya kararsız olduğunu söylüyor (boş oy %8, Kararsız %10.6). Muhalefet partilerine geçen MHP’lilerin oranı %12.2.

Oy tercihleri önem arz eden bir diğer kesim ise 2018 seçimlerinde oy kullanmayanlar. Bu grup kayıtlı seçmenin yaklaşık %15’ini oluşturuyor. Oy kullanmayanların büyük bölümü protestocu seçmen. Nitekim bunların %43.1’i boş oy kullanacağını belirtmiş. Kararsızlar da %17.6’ya ulaşıyor.

Altı çizilmesi gereken bir bulgu ise, dindar bölgelerde 2018’de oy kullanmamış olup 2021’de herhangi bir parti tercihi belirtenler arasında muhalefet partilerinin Cumhur İttifakı’nı geçmesi. Bu grupta CHP 1. sırada (%11.3). Cumhur İttifakı oyu %12.8 (AK Parti %10.3, MHP %2.5). Muhalefet partileri toplamda %26.5’e ulaşıyor.

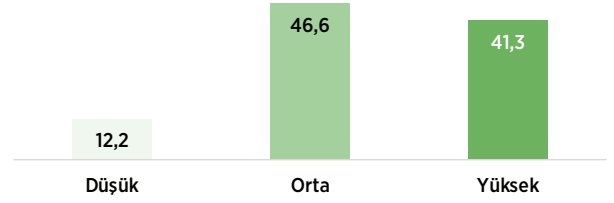
2023 seçimlerinde 7 milyon yeni seçmenin oy kullanması beklendiği için bu grubun oyu önem kazanıyor. Yeni seçmenler ilgili olarak birkaç nokta öne çıkıyor. Birincisi, 2018’de yaşı tutmadığı için oy kullanamayan yeni seçmenlerin %29.2’si önümüzdeki seçimler için de parti tercihi belirtmemiş (boş oy %10.3, kararsız %18.9). İkincisi, bu seçmenler arasında muhalefet partileri iktidarı geçiyor. Cumhur İttifakı %33.5 (AK Parti %29.7, MHP %3.8), muhalefet partilerinin toplamı ise %37.3. Dindar bölgelerdeki seçmenlerin tamamında Cumhur İttifakına verilen destek muhalefetin neredeyse 2 katına ulaşırken, yeni seçmenler arasında muhalefet partileri önde. Üçüncüsü, yeni seçmenlerde CHP AK Parti’ye çok yakın bir oy oranı elde ediyor (AK Parti %29.7, CHP %26.5).

2. DİNDAR PROFİLLERİ

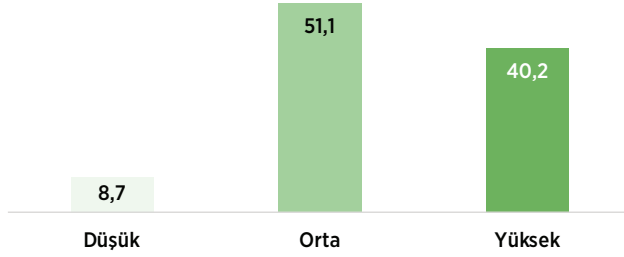
DİNDARLIK VE MİLLİYETÇİLİK ÖLÇÜTLERİ

Katılımcılara kendilerini ne derece dindar gördüklerini sorduğumuzda, hiç dindar olmadığını veya düşük derecede dindar olduğunu söyleyenler %12.2'de kaldı. %87.8'lik çoğunluk kendini dindar görüyor. Bu grup içinde kendisini orta düzeyde dindar görenler daha kalabalık olsa da yüksek derece dindarım diyenlerle yakın orandalar (%46.6 ve %41.3).

Dindarlık

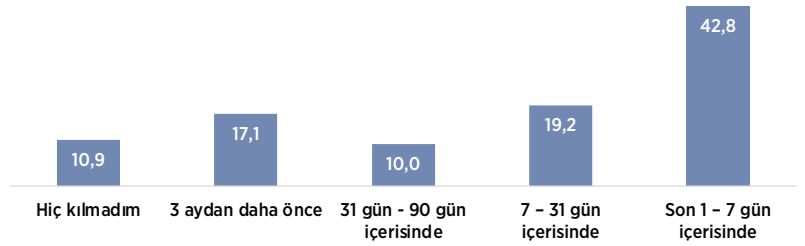
Gündelik hayatta din

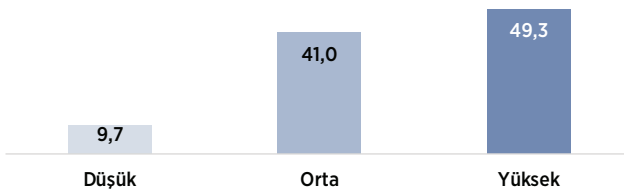
Gündelik hayatlarını ne derece dini vecibeleri göre düzenledikleri sorulduğunda, düşük düzeyde dindarların oranı %8.7'de kalıyor. Katılımcıların %91.3'ü gündelik hayatlarını orta veya yüksek derecede dini vecibelere göre düzenliyor. Orta düzeyde olanlar çoğunlukta (%51.1).

Dindarlığı ölçmek için kullandığımız son ölçek vakit namazı oldu. Katılımcılara en son ne zaman vakit namazı kıldıkları soruldu. Katılımcıların büyük çoğunluğu hayatında en az bir kez vakit namazı kılmış (%89.1). Son bir haftada vakit namazı kıldığını belirtenler ise en kalabalık grubu oluşturdu (%42.8). Son bir ayda kıldığını belirtenler toplamda %62'ye ulaştı.

Vakit namazı

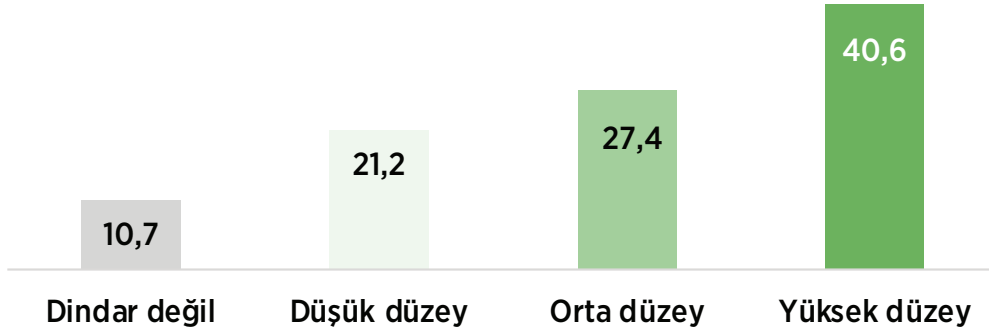

Milliyetçilik

Milliyetçiliği değerlendirmek için katılımcılara kendilerini ne derece milliyetçi gördükleri soruldu. Dindarlık sorularına benzer şekilde, kendilerini düşük seviyede milliyetçi görenler %9.7'de kaldı. Dindarlıktan farklı olarak ise yüksek seviyede milliyetçi olanlar en kalabalık grubu oluşturdu (%49.3).

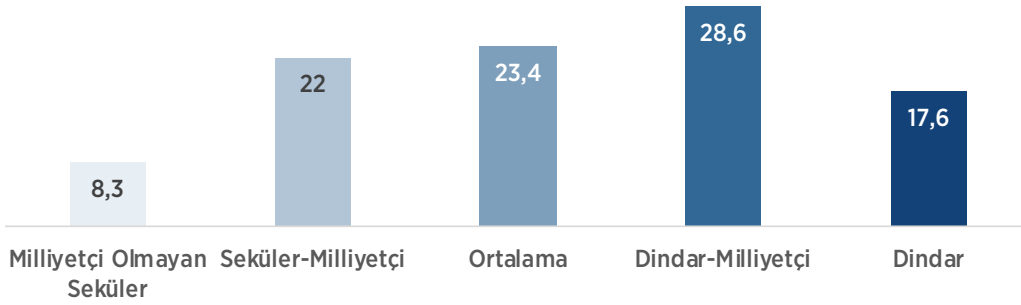
Dindarlık Endeksi

Yukarıda paylaştığımız 3 dindarlık sorusundan yararlanarak bir dindarlık endeksi oluşturduk. Bu endekse göre katılımcıları dört ayrı profile inceledik. Katılımcıların %10.7'si Aleviler ve dindar olmayan Sünnilerden oluşuyor. Yüksek düzey dindarlar %40.6 ile en büyük grubu oluşturdu. Orta düzey dindarların oranı %27.4 olarak kaydedildi. Düşük düzey dindarların oranı ise %21.2. Bu araştırmada Sünni Türk dindarlara odaklandığımız için Alevileri ve dindar olmayanları ana değerlendirmelerin dışında bıraktık.

Demografik ve sosyo-ekonomik kırılımlara göre, dindarlık seviyesi yaş arttıkça yükseliyor. Eğitim seviyesi yükseldikçe dindarlık azalıyor. Dindarlık, ev kadınları, emekliler ve esnafta daha yüksek. Cinsiyete ve gelir düzeyine göre fark gözlemlenmiyor.

Muhafazakarlık Endeksi

Dindarlık ve milliyetçiliği birlikte değerlendirdiğimiz muhafazakarlık endeksine göre, dindar bölgelerde seçmenleri 5 gruba ayırmak mümkün: milliyetçi olmayan sekülerler, seküler-milliyetçiler, ortalama düzeyde dindar ve milliyetçi olanlar, dindar-milliyetçiler ve milliyetçi olmayan dindarlar.

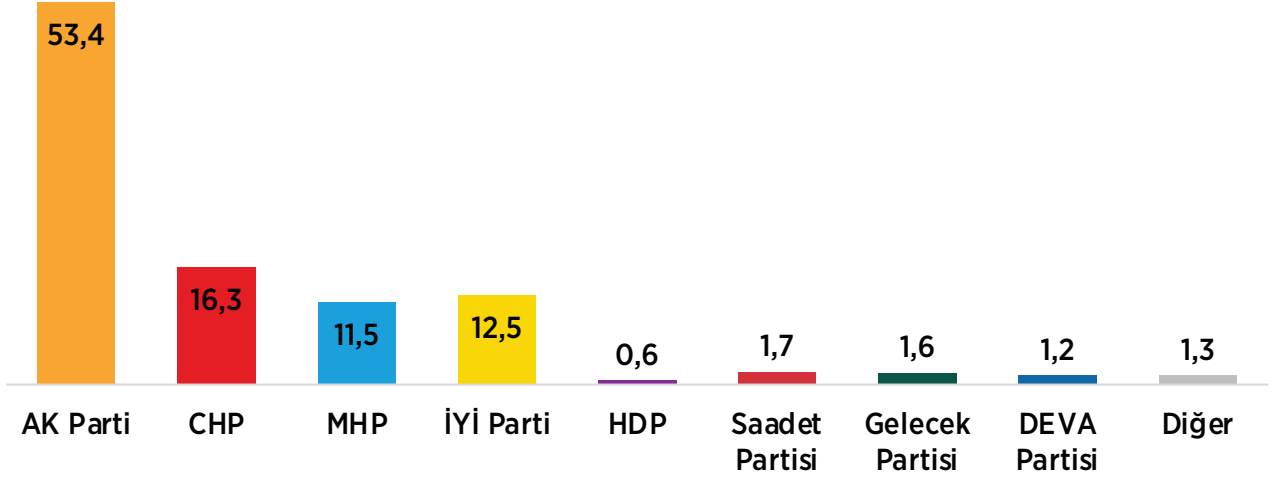
Dindar bölgelerde milliyetçi olmayan sekülerler en küçük grup (%8.3). Diğer grupların oranı birbirine yakın olsa da seküler iki grup toplamda %30.3'te kalıyor. Dindar milliyetçiler %28.6 ile en büyük grup. Milliyetçiliği düşük olan dindar kesim %17.6.

DİNDARLIK SEVİYESİ VE OY TERCİHLERİ

Türk Sünni dindarlara odaklandığımızda, bu grupta Batı karşıtlığının ve devletçi olmayan fakat milliyetçi bir dindarlığın hakim olduğunu söylemek mümkün. Kürtlere, Alevilere ve göçmenlere hoşgörü düşük.

Adalet beklentisi seküler-rasyonel terimlerle değil İslami vurgularla dile getiriliyor. Milliyetçi olmayan dindar kesim toplumsal hoşgörü konusunda milliyetçilerden çok, milliyetçi olmayan sekülerlere benzer tutum gösteriyor. Dindar bölgelerde çoğunluğu oluşturan Türk dindarlarda Cumhuriyet İttifakı'na destek, bölge genelinden daha yüksek.

Bu kategoride AK Parti ve MHP toplamda %64.9'a ulaşıyor. Genelde ise bu oran %58.5'ti. Bu grup seçmen muhalif seçmene yakın düzeyde iktidarı eleştirse de AK Parti ve MHP'den kopma gözlemlenmiyor. CHP ve İYİ Parti'nin oy oranları genele paralel. Seçmen grubunun sadece Türk dindarlardan oluşmasının bir sonucu olarak HDP oy oranı düşük. Saadet Partisi, Gelecek Partisi ve DEVA Partisi'nin her birinin oy oranları da %2'yi geçmiyor.

Türk Sünni Dindarlarda Oy Dağılımı

Dindarlık Seviyesine Göre Oy Tercihleri

Bu Pazar	Dindar değil	Düşük	Orta	Yüksek
AK Parti	21.6	35.3	54.2	66.3
CHP	37.9	30.3	19.2	8.2
MHP	15.8	10.5	8.8	11.4
HDP	4.7	0.9	0.7	0.5
İYİ Parti	17.5	18.3	12.8	9.3
Diğer	2.4	4.8	4.2	4.3
Cumhur ittifakı	37.4	45.8	63.1	77.7

Dindarlık seviyesine göre oy dağılımları incelendiğinde dindarlığın ayırt edici fonksiyonu ortaya çıkıyor. Dindar olmayan Sünni seçmen ve Alevi seçmenin yer aldığı “dindar olmayan” seçmen grubunda CHP ve İYİ Parti en yüksek oy oranlarına ulaşırken (%37.9 ve %17.5), AK Parti’nin oy oranı bu grupta en düşük seviyede ve CHP’nin gerisinde (%21.6).

AK Parti’nin oyu dindarlık seviyesi arttıkça yükselirken (dindar olmayanlarda %21.6, düşük derece dindarlarda %35.3, orta derecede %54.2, yüksek düzeyde %66.3), MHP’nin en yüksek oy oranına ulaştığı grup dindar olmayanlar (%15.8). Düşük dindarlarda %10.5’e ve orta dindarlarda %8.8’e düşen MHP oyu, muhtemelen güçlü sağ eğilimin etkisiyle yüksek dindarlarda yükseliyor (%11.4). Yine de, dindar seçmen bölgesinde dindarlığın MHP’ye oy verme eğilimini AK Parti’ye kıyasla daha az pozitif etkilediğini belirtmek gerekiyor.

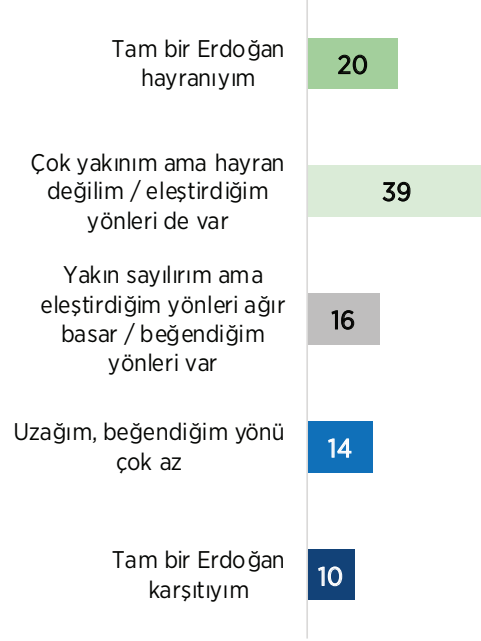
CHP’nin oyu dindarlık azaldıkça düşmüş. İYİ Parti oyu da dindar olmayanlar ve düşük düzeyde dindarlarda benzer seviyedeysen, orta ve yüksek düzeyde dindarlarda azalmış. CHP’de görüldüğü kadar keskin olmasa da, seküler-dindar ayrımının İYİ Parti’ye oy verme eğilimini de etkilediği görülüyor. HDP oyu da dindarlık arttıkça azalıyor. Diğer partilerin oy oranı ise dindar olmayanlarda daha düşük seviyede kalırken, düşük, orta ve yüksek dindar seçmen gruplarında %4-5 aralığında.

3. ERDOĞAN ALGISI

ERDOĞAN'A YAKINLIK

Türk dindar seçmenler arasında Erdoğan'a yakın olanların oranı halen çok yüksek; %76'yı buluyor. Uzak olanlar %14. Karşıt olanlar ise sadece %10. Erdoğan'a bağlılık azalsa da geniş kitleler hala kendilerini Erdoğan'a yakın hissediyor. Erdoğan'a hayranlık derecesinde bağlı olanlar %20. Fakat kendini çok yakın hissedenler toplamda %59'u buluyor. %16'lık kesimse kendini Erdoğan'a yakın görmekte birlikte eleştirileri ağır basıyor.

Erdoğan'a yakınlık

Erdoğan hayranlığı yüksek düzey dindarlarda en belirgin seviyede (%28). Hayran olmayan fakat çok yakın hissedenlerin oranı orta düzey dindarlarda da artıyor ve yüksek düzeyde dindarlarla neredeyse eşit seviyede (%42 ve %43). Eleştirel Erdoğanlılar dindar olmayanlarda en düşük seviyede. Dindarlar arasında ise dindarlık arttıkça eleştirel Erdoğanlı oranı azalmış (düşük %19, orta %18, yüksek %13). Hatta yüksek derecede dindar olanlarda eleştirel Erdoğanlı oranı, dindar olmayan gruptaki orana eşit (%13). Dindar olmayan seçmen hariç tüm gruplarda Erdoğan'a yakın seçmen çoğunlukta.

Bu oran dindar olmayanlarda toplam %39'da kalırken, az dindarlarda %57, orta düzey dindarlarda %75 ve yüksek dindarlarda %84 olarak ölçülmüş. Dindar bölgelerde Erdoğan dindar olmayanlarda dahi %39'luk seçmen kitlesine ulaşabilmiş. Erdoğan'a uzaklık dindarlıkla ters ilişkili. Bu fark Erdoğan karşıtlığında daha da belirgin. Erdoğan'a uzak fakat Erdoğan karşıtı olmayan seçmen oranı, dindar olmayanlar ve az dindarlarda birbirine yakın (%25 ve %24). Fakat Erdoğan karşıtı seçmen oranı, dindar olmayanlarda çok daha yüksek (%37'ye %20).

Erdoğan'a yakınlık

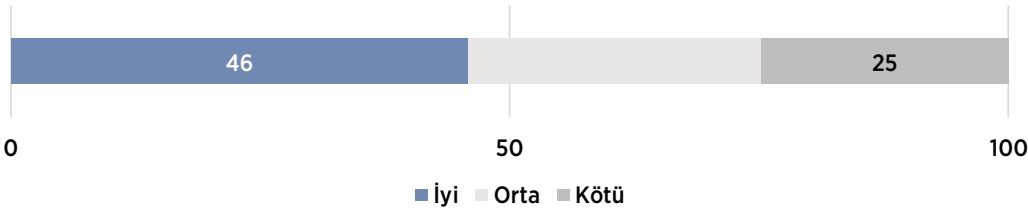

CUMHURBAŞKANLIĞI PERFORMANSI

Türk Sünni dindarlar arasında Erdoğan'ın görev onayı %50'yi bulmasa da, düşük not verenler %25'te kalıyor. %29'luk kesim orta not veriyor. Erdoğan'ın siyaseti bırakmasının kötü olacağını söyleyenlerin oranı %64'e yükselirken, iyi olur diyenler %28. Hem iyi hem kötü olur diyenler %8.

İki sonucun birlikte gösterdiği en önemli bulgu, gri bölgede duran çoğunluğun Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı performansını onaylamasa da Erdoğan'ın siyasete devam etmesi yönündeki isteğinden vazgeçmemiş olması. Eleştirelilik yaygın olsa da Erdoğan'dan kopuş yok.

Cumhurbaşkanı görevini nasıl yapıyor?

Erdoğan siyaseti bırakacak olsa

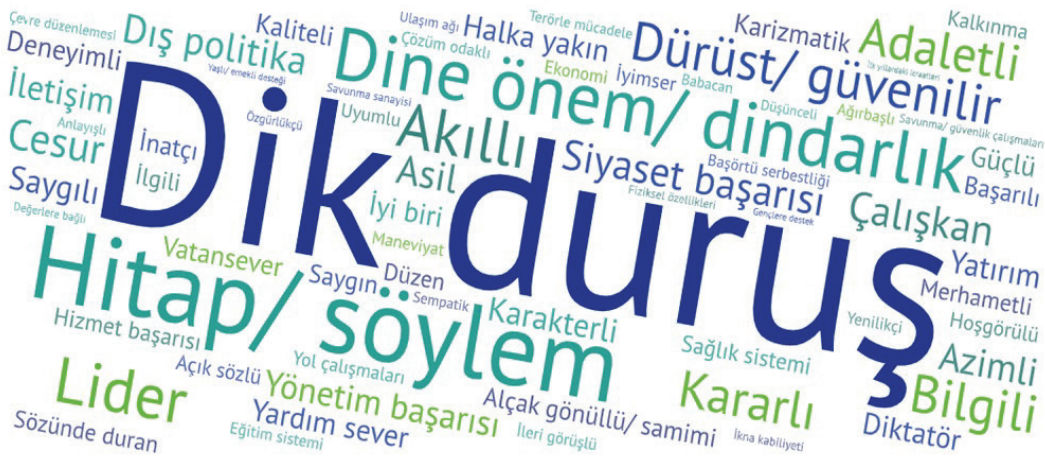

ERDOĞAN'IN BEĞENİLEN VE BEĞENİLMİYEN ÖZELLİKLERİ

Türk Sünni diindir seçmenler arasında Erdoğan'ın en beğenilen özelliği olarak dik duruş sergilemesi tek başına öne çıkıyor. İç ve dış politikada muhataplarına karşı tavizsiz tavrı beğeni topluyor. Hitap/söylem gücü ve liderliği de beğenilen bir diğer özellik. Dindar coğrafyada daha çok öne çıkması beklenen dindarlık, dürüstlük, güvenilirlik ve adaletli olmak gibi başlıklar Erdoğan'ın en beğenilen özellikleri arasında yer alsa da net bir biçimde arka planda kalıyor.

Ayrıca halka yakın olma, iletişim, samimiyet gibi özelliklerin neredeyse hiç öne çıkmaması, Erdoğan'ın artık bir siyasi parti liderinden çok devlet adamı gibi algılandığına işaret ediyor.

Özetle, Erdoğan'ın ataerkil ve karizmatik liderlik özellikleri, dindarlık, dürüstlük, akıllılık, çalışkanlık gibi yönetime dair diğer liderlik özelliklerinin bariz bir şekilde önünde geçmiş görünüyor.

Erdoğan'ın en beğenilen özellikleri

Erdoğan'ın en beğenilmeyen özellikleri

Erdoğan'ın en beğenilmeyen özellikleri söz konusu olduğunda, öncelikle Erdoğan'ın kişisel ve liderlik özelliklerinden ziyade, başarısız görüldüğü icraatlara dair konuların belirgin olduğunun altını çizmeliyiz. Türk dindar seçmenler arasında Erdoğan'ın saygınlığının koruduğu ve bu saygınlığın kişisel eleştirilerin önüne geçtiği söylenebilir. Dindarlıkla birlikte milliyetçiliğin de hakim olduğu Türk Sünni dindar seçmen coğrafyasında göçmen sorunu en çok tekrar edilen şikayet konusu. Suriyeli ve Afgan göçmenler günah keçisi olmuş durumda.

“Kendi halkına bakmadı. Suriye’yi doldurdu sağdan soldan aldı. Ekmeği bedava veriyor. Kendi halkı gariban düşmüş bakmıyor. Konya hastaneleri Suriyelilere çalışıyor. Adamın olursa hastanede gidiyorsun randevu almadan kesinlikle gidemiyorsun.” (56, Erkek, İlkokul, Sanayi Çalışanı, Konya)

Ekonomik gerileme, pahalılık temalarının yanı sıra adaletsizlik, torpil/yolsuzluk ve israftan şikayetçi olunması, , önceden göz ardı edilen bu konuların derinleşen ekonomik buhran şartlarında rahatsızlık yarattığına işaret ediyor.

“Recep Tayyip Erdoğan bir tarafta, parti bir tarafta artık. Erdoğan bugün tek başına, etrafı rantçılarla dolu. O sebeple dün ülke kalkınırken bugün kalkınamıyor ve birileri malı götürüyor.” (42, Erkek, Ortaokul, Yönetici, İstanbul)

Tek adamlık, halktan kopukluk, kibir ve sorunlara ilgisizlik temaları başkanlık sistemine yönelik eleştirilerin sinyalleri.

“Halka daha çok inebilen, sorunları eğilen bir kadrosu vardı. Şimdi biraz halktan kopuk, saltanata düşkün insanların geldiği, israfın önlenmesi gerekirken çoğaldığı bir durum söz konusu, parti için söz ediyorum” (44, Erkek, İlkokul, Boyacı, Kayseri)

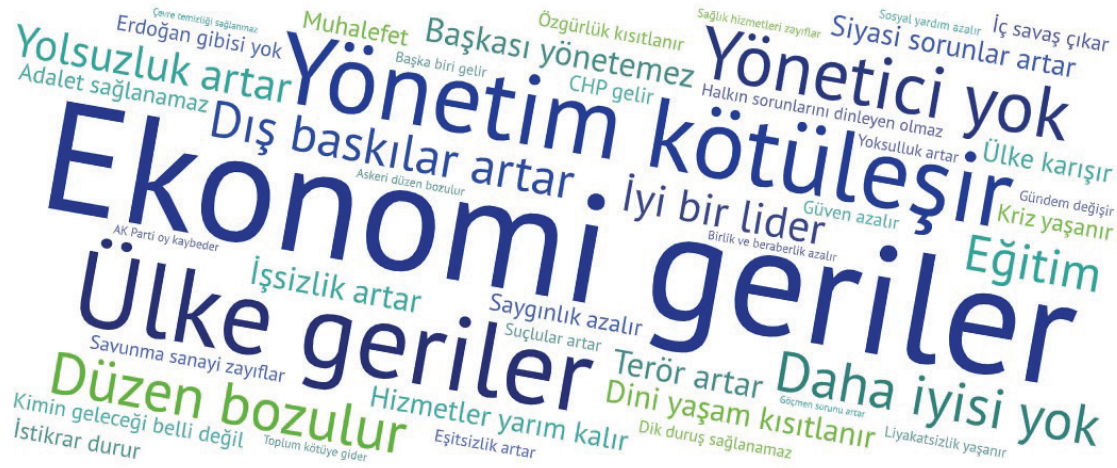
“Eskiden Osmanlı’da padişahların yanında onlara yanlışlarını anlatan hocaları olurmuş yani hatalarını söyleyen. Şu anda onun eksikliğini yaşadığını düşünüyorum. Ona doğruyu söyleyecek, “kral çıplak” diyecek kimselerin etrafından kaybolduğunu düşünüyorum.” (55, Kadın, Lisans, Ev Hanımı, İstanbul)

Son olarak eğitim sistemi de kronik bir sorun olarak öne çıkıyor.

“Bir kere eğitimi iyi yapmadı. Eğitim konusu Türkiye Cumhuriyeti devletin 100 yıllık sorunu. Bu yüzyıllık sürecin son 20 yılını, 5’te 1’ini başta geçiren bir partinin çözmüş olması gerekiyordu ama yapamadılar.” (30, Erkek, Lisans, Esnaf)

Erdoğan'ın kişisel ve liderlik özelliklerine dair beğenilmeyen hususlar siyaset tarzına yönelik: agresiflik, kutuplaştırmacılık, duygusallık beğenilmeyen hususlar arasında. Erdoğan'a dair en sert eleştiriler ise dini kullandığı ve yalan söylediği yolunda. Erdoğan'ın son dönemde tercih ve icraatlarını açıklarken açık ve yoğun biçimde dini referanslar kullanması, dindar seçmeni tamamen kendi seçmeni gibi görmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hızla artan etkisi ve Erdoğan'ın ekonomi konusunda Türkiye'yi diğer ülkelerle kıyaslarken yanlış bilgiler paylaşması gibi gelişmelerin yüksek düzeyde olmasa da olumsuz bir algı yarattığını söylemek mümkün.

Erdoğan siyaseti bırakacak olsa hangi açılardan kötü olur?

Katılımcılara, Erdoğan'ın siyaseti bırakmasının muhtemelen olumsuz etkileri sorulduğunda, ekonomi ve yönetimde gerileme temaları öne çıkıyor.

Dindar seçmen ekonomik sıkıntıların farkında olsa da muhalefeti yönetim kapasitesi konusunda daha yetersiz görüyor ve ülke yönetiminde Erdoğan'a kerhen de olsa daha çok güveniyor. Erdoğan'ın gidişini istemeyen büyük kesim iktidar değişince ülke ekonomisinin batma noktasına geleceği kaygısını taşıyor ve bu kaygı seçmenlerin iktidardan uzaklaşması eğilimini azaltıyor. Bu kaygıdan dolayı oy vermeyerek iktidarı cezalandırma eğiliminden uzak duruluyor.

Buna mukabil, hizmetlerin yarım kalması, dini yaşamın kısıtlanması gibi konular daha arka planda kalıyor. Muhalefetin devraldığı belediye hizmetlerinde başarısız konuma düşmemesi ve son yıllarda dindarlar dahil tüm kesimlerle temas ederek ittifak ve diyalogu genişletmesi bu konularda kaygıların büyümesinin önüne geçmiş gibi görünüyor.

Erdoğan siyaseti bırakacak olsa hangi açılardan iyi olur?

Erdoğan giderse iyi olur diyenler, ekonomi ve refah ile ülke yönetiminde değişimi öne çıkarıyor. Göçmenler, adalet, eğitim, yolsuzluk, torpil, siyasal kutuplaşma, özgürlükler, sistem ve kurumlar ile ülke huzuru Erdoğan'ın gidişiyle iyileşme beklenen diğer alanlar.

Erdoğan'a olumsuz yaklaşan dindarlar arasında genel olarak ülkenin tüm alanlarında işleyişi bozduğuna dair bir algı söz konusu.

Kur artışı ve enflasyonun kontrol altına alınamaması ve her kesimde yaşanan hissedilir refah kaybı ve istihdam sorunları Erdoğan'ın gidişiyle birlikte ekonomide iyileşme beklentisinin diğer alanlardan açık ara önde olmasına yol açıyor.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu yaz yaşanan orman yangını sırasında sergilediği tutum ve ağaçların zarar gördüğü alanlardan biri olan Marmaris'te yeni yazlık Cumhurbaşkanlığı konutu yaptırması tartışmalara yol açmıştı. Dindar Türk Sünni seçmenlerde de bu konularda Erdoğan'a koşulsuz destek düşük. Bilhassa orman yangınları sırasında afet bölgesinde vatandaşlara çay dağıtmasının olumsuz karşılandığı görülüyor (%58). Yeni konut kararı da %49 oranında olumsuz karşılanmış. Olumlu karşılayanların oranı iki soruda da %20.

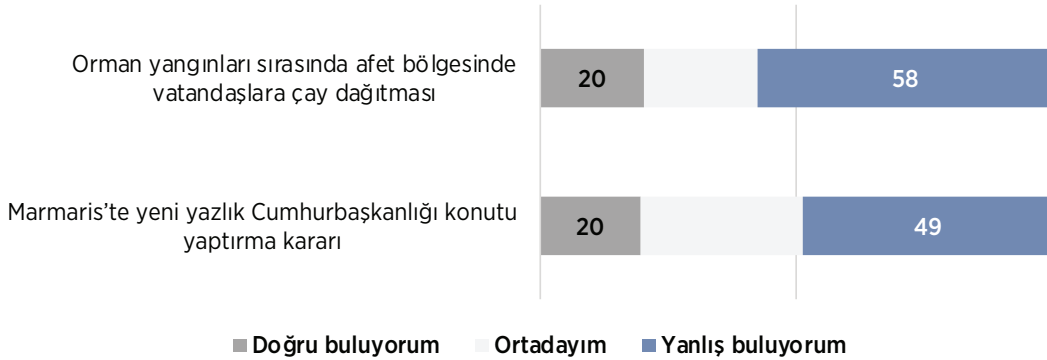
Bu iki konuda kamuoyunda yapılan tartışmaların ve eleştirilerin dindar seçmende de karşılık bulduğu görülüyor. Ayrıca birkaç yıl önce seçmeni iki kutba ayıran Cumhurbaşkanlığı Külliyesi tartışmalarından farklı olarak, yeni konut inşasını onaylamayanların onaylayanların iki katını aşması, dindar seçmenlerin bu alanlardaki eleştirilerinin neredeyse muhalif seçmenler seviyesine ulaştığını ve Erdoğan'a aidiyet duygusunun önüne geçtiğini gösteriyor.

Bu değişimde Erdoğan'ın son dönemde eski görüntüsünden uzak ve yorgun bir imaj çizmesi de önemli bir rol oynuyor. Fakat bu rahatsızlıkların bir kopuşa yol açtığını söylemek mümkün değil.

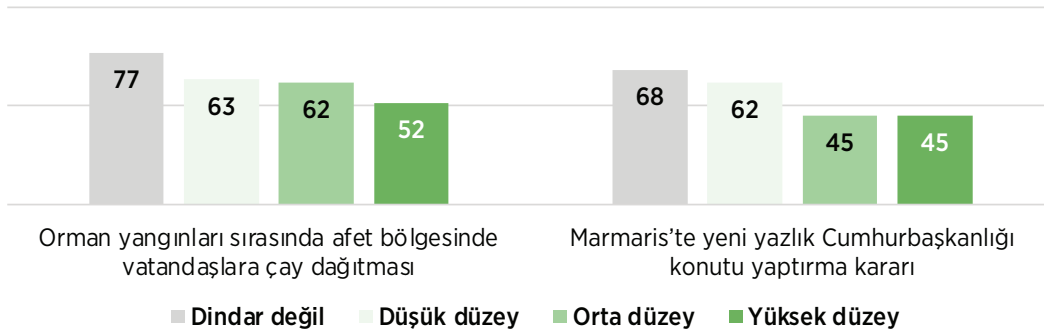
“Eskiden gençti. Dün söylediğini unutmuyordu. Bugün konuştuğuyla dün konuştuğu başka, çelişki çok. Bu da yaşlanması ve mental yorgunluğuyla ilgili. Yine de karşısında durabilecek bir başka adam yok.” (42, Erkek, Ortaokul, Yönetici, İstanbul)

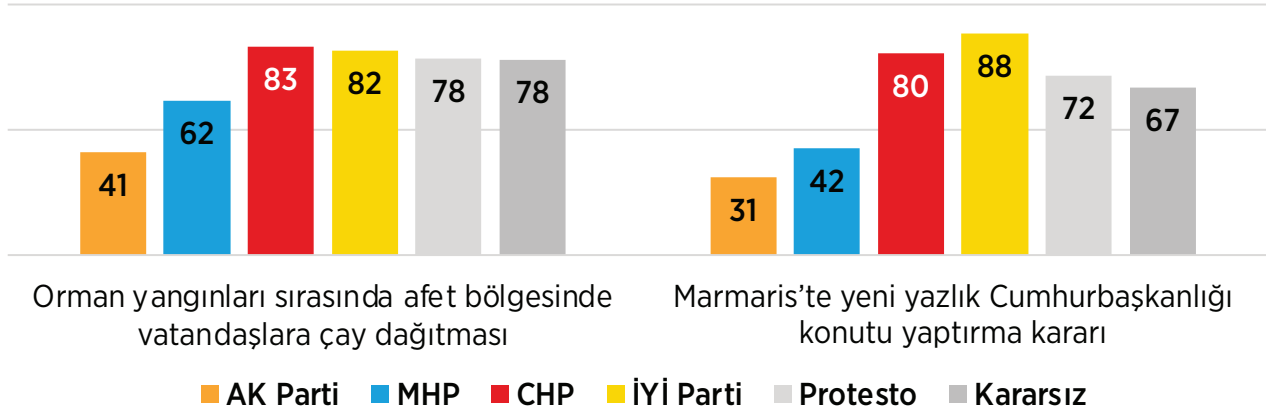
Diğer konularda olduğu gibi Erdoğan'ın afet sırasındaki tutumlarında da dindarlık ve eleştirelilik ters orantılı. Eleştiri maliyetinin daha düşük olduğu çay dağıtma konusunda orta düzey dindarlar daha çok dindar olmayan ve az dindarlara yakinken, Marmaris'teki konut inşası konusunda orta düzey dindarlar bu kez yüksek düzey dindarlara yakınlaşıyor ve dindar olmayanlar ve daha az dindarlardan ayrışıyor.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çay dağıtmasını ve yazlık konut yaptırmasını yanlış bulanlar

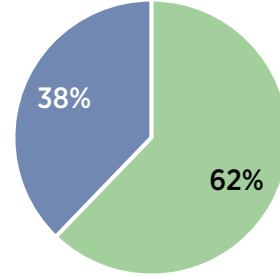
Eleştirelilik düzeyi AK Parti ve MHP'lilerde daha düşük olsa da, çay dağıtımını eleştirenlerin AK Parti'de %41'i bulması ve MHP'de %60'ı aşması dikkat çekici. Siyasi kutuplaşma konusu olan Marmaris'te yeni Cumhurbaşkanlığı yazlık konutu inşasında hem AK Parti hem MHP'de eleştiren oranları %50'nin altında. Daha devletçi-milliyetçi bir parti olarak MHP'nin seçmenlerindeki eleştirelilik 20 puan düşmüş. Yine de konutu eleştirenlerin AK Parti'de %31, MHP'de %42'yi bulması koşulsuz bağlılığın azaldığını gösteriyor.

Kararsız ve protestocu seçmenin büyük çoğunluğu Cumhur İttifakı seçmeninden çok muhalefet düzeyinde eleştirel bir tutum sergilemiş. Bu seçmenlerin AK Parti ve MHP'den bir hayli uzakta bir siyasal pozisyonda konumlandığı söylenebilir. Ancak yukarıda bahsedilen kaygı ve endişeler bu seçmeni muhalefete destek vermekten de uzak tutuyor.

ERDOĞAN'A OY VERME EĞİLİMİ

Türk Sünni dindar seçmenler arasında Erdoğan'a destek hala güçlü (%62.2). Erdoğan'a 2018'deki %74.4'lük destekten %16'luk bir kayıp var. Erdoğan'a desteğin Cumhur İttifakı'nın %64.9'a ulaşan toplam oyunun gerisinde kalması, Erdoğan'a daha az bağlı olan MHP ve AK Parti seçmenlerinde küçük çaplı bir kopuşun göstergesi. Ayrıca bu grupta kendini Erdoğan'a yakın görenler 2018'deki destek oranına denk bir biçimde %74'e ulaşırken, Erdoğan'a oy vereceklerin %62.2 olması da kendisini Erdoğan'a yakın bulanlar arasında muhalefete yönelebilecek seçmenlerin olduğunu gösteriyor.

Türk Dindarlar

■ Erdoğan'a oy veririm ■ Rakibine oy veririm

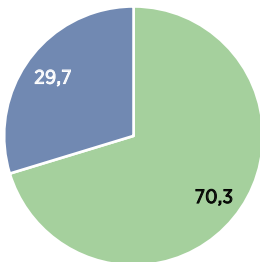
Erdoğan'a destekte dindarlık çok belirgin bir değişken olarak karşımıza çıkıyor. Yüksek düzey dindarlar arasında Erdoğan'a destek %74'ü buluyor. Erdoğan'a desteğin en az azaldığı kategori de yine yüksek dindarlar kategorisi. Dindarlık düzeyi düştükçe de hem destek azalıyor hem de destek kaybı oranı artıyor.

	Dindar değil	Düşük düzey	Orta düzey	Yüksek düzey
2018	42.2	53.7	71.9	84.8
Bu Pazar	26.5	42.5	59.8	73.6
Kayıp	37.2%	20.9%	16.8%	13.2%

Ülke geneli yapılan araştırmalardan farklı olarak Türk Sünni dindar seçimde Erdoğan'ın kazanacağına dair inanç hala güçlü ve Erdoğan'ın oy oranının 8 puan üzerinde (%70.3).

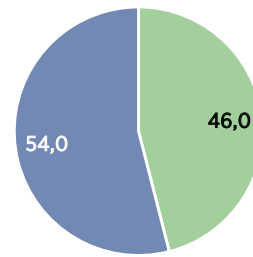
Türk Sünni dindarlar arasında desteğini muhafaza eden Erdoğan Kürt dindar seçimde %46'ya geriliyor. MHP ile birliktelik, Kürt siyasetçilere baskının devam etmesi ve milliyetçiliğin ülkeye hakim olması Erdoğan'ın bu grupta elini zayıflatıyor.

Türk dindarlar

■ Kazanır ■ Kazanamaz

Kürt dindarlar

■ Erdoğan'a oy veririm ■ Rakibine oy veririm

4. AK PARTİ DEĞERLENDİRMELERİ

Seçmen mevcut durumdan sıkılmış ve yorulmuş bir görüntü içerisinde. Yenilik, heyecan ve umut arayışında. AK Parti'nin çıkarlarının toplumun çıkarlarıyla artık uyuşmadığı ve kader birliğinin ortadan kalktığı algısı hakim. Parti artık halktan uzak bir yapı olarak değerlendiriliyor.

“İlk başlarda başlarken ülkeyi ileri götürmek isteyen bir parti iken şu an sadece kendi çıkarlarını korumaya çalışan bir parti.” (25, Kadın, Lisans, İnşaat Mühendisi, Bingöl)

Bununla birlikte parti ve iktidarın teknik kapasitesinde sorun görülüyor. Yollar, köprüler, hastaneler gibi yatırımlardan memnuniyet hala yüksek. Ancak hizmetler konusunda eleştiriler yaygın.

“Ben yatırımlar kısmı için söylüyorum devlet binaları oldukça konforlu güzel. Hastaneler güzel ama verilen hizmetler sıkıntılı.” (55, Erkek, Lisans, Memur, Malatya)

Erkek seçmenler milli güvenlik siyasetlerini ve savunma sanayi yatırımlarını takdir ediyor. AK Parti seçmenlerine oy verme motivasyonu ve partilerini savunma gücü veren en önemli başlıklardan biri bu.

“Artık Avrupa bizden korkar oldu. Bugün bir SİHA’mız, İHA’mız herkes tarafından talep görmekte ve istenmekte. Bu çok büyük bir olay. Eskiden bizim her şeyimizi onlar kontrol ederdi ama şimdi silah gücü elimizde. Bugün sanayi olsun, yerli otomobil olsun, tanklarımız olsun, kirpilerimiz olsun, atak helikopterlerimiz olsun bunları gösteririz. Çok büyük değişim” ((52, Erkek, Ön Lisans, Memur, Trabzon)

Öte yandan partinin toplumla ilişkisi sorunlu görülüyor. Partinin seçmenle ilişki kuran kadrolarının geri plana çekildiği ifade ediliyor. Teşkilatın ve AK Partili siyasetçilerin itibarı azalmış. Hem ahlaki açıdan hem de siyasi kapasite ve birikim konularında mevcut kadrolar saygı görmüyor. Bunun sonucunda partinin savunucuları azalmış durumda.

“Tefeci insanın AK Parti’nin içinde milletvekili olmasını yadırgıyorum ya da uyuşturucu işine bulaşmış insanın ya da yolsuzlukla ya da Allah’ın ayetlerine bakara makara diyen bir insanın AK Parti içerisinde olması hala bazı yerlerde büyükelçilikler düzeyinde temsil etmesi bence en büyük zararlardan biri.” (52, Erkek, Ön Lisans, Memur, Trabzon)

AK Parti seçmenlerinin kendi çevrelerine savunmakta zorlandığı esas konular yolsuzluk ve israf. 17-25 Aralık soruşturmalarında yolsuzluk eleştirileri seküler muhalifler ve Cemaatçilerden geldiği için herhangi bir sorun yaratmazken, şimdi yakın çevrelerden ve dindarlardan gelen eleştiriler partilileri zor durumda bırakıyor.

Güçlü bir adaletsizlik eleştirisi hakim. Fakat bu eleştiri hukuk ve mahkemeler alanından çok toplumsal adalet ve liyakat alanında yoğunlaşıyor. Hak edilmeyen makamlar, kayırmacılık, torpil gibi konular görüşmelerde sıkça tekrarlanıyor. Hizmet ve altyapıda performansı beğenilen iktidarın eleştiri aldığı esas konulardan biri sistem kuramaması. Eğitim, ekonomi ve adalet gibi alanlarda sistem ve kurumsallık becerisi düşük görülüyor.

Ancak bu rahatsızlıklar seçmeni henüz oy tercihini değiştirmeye itmiyor. Nitekim Erdoğan’dan ziyade parti kadrolarının eleştirilmesi de partiye lider üzerinden kurulan bağın gücünü koruduğunu gösteriyor.

AK PARTİ'NİN EN BEĞENİLEN VE BEĞENİLMEYEN TARAFLARI

AK Parti'nin en iyi, en olumlu yönleri dindar seçmenlere sorulduğunda sosyal politikalar (sağlık sistemi, sosyal yardım), altyapı/yatırım (yollar, ulaşım), dine önem/dini özgürlükler (başörtüsü) ve liderlik temaları öne çıkıyor. Dış politika, ekonomi, adalet, belediyeçilik, dürüstlük/güven gibi AK Parti'nin ilk yıllarında daha güçlü olduğu alanlar artık daha arka planda kalıyor.

AK Parti'nin En Beğenilen Tarafları

AK Parti'nin beğenilmeyen yönlerinde ekonomi (gerileme, zamlar, pahalılık), göçmen sorunu, torpil/yoksulluk ve adaletsizlik, halka uzaklık ve kibir, eğitim sistemi ve kutuplaştırıcı yönetim tarzı öne çıkan temalar. Torpil ve yolsuzluğun neredeyse ekonomi ve göç kadar öne çıkması dindar seçimde sosyal adalet konusunda eleştirelliğin ne derece yaygın olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor.

“Ekonomiyi eskisi gibi kontrol altına alamıyor. Giden hizmetleri kontrol altına alamıyor. Hizmetlerin nereye gittiğini tam olarak bilmiyoruz. Hizmetler yapılıyor ama belli olmayan hizmetler, tamamen yandaş ve kendi bünyesinde olan insanlara ya da tanıdık/bilindik insanlara yapıldığını düşünüyorum. Basitçe anlatmak gerekirse bütün ihaleleri yandaş veya tanıdıklara gitmesi kötü oluyor. Halka gitmiyor, eşitçilik yok burada.” (39, Kadın, Lisans, Yönetici, Kocaeli)

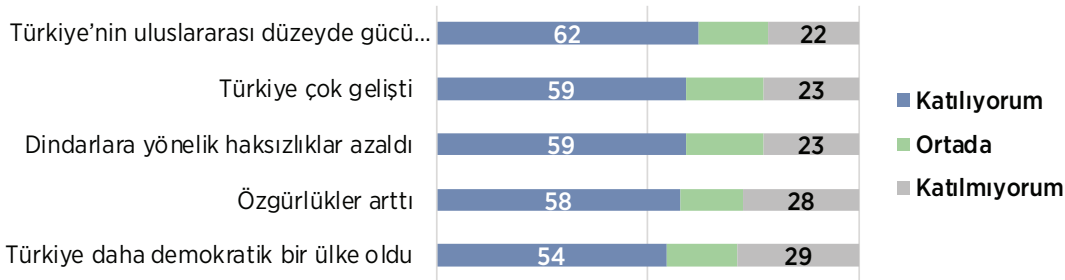

AK Parti'nin En Beğenilmeyen Tarafları

AK PARTİ İCRAAT DEĞERLENDİRMELERİ

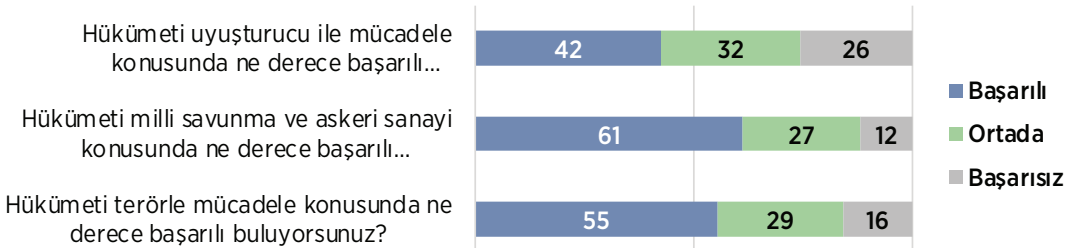
AK Parti'nin 2002'den beri iktidarda olduğu dönemde Türkiye'yi nasıl yönettiğine dair sorulara verilen cevaplar dindar seçmenlerin çoğunluğunun AK Parti'nin Türkiye'nin uluslararası düzeyde gücünü artırdığını, Türkiye'yi geliştirdiğini, demokrasi ve özgürlük getirdiğini düşündüğünü gösteriyor. Türkiye'nin imajı en çok beğenilen konu olurken, demokrasi ve özgürlüklerde olumlu algı kısmen azalmış.

AK Parti döneminde

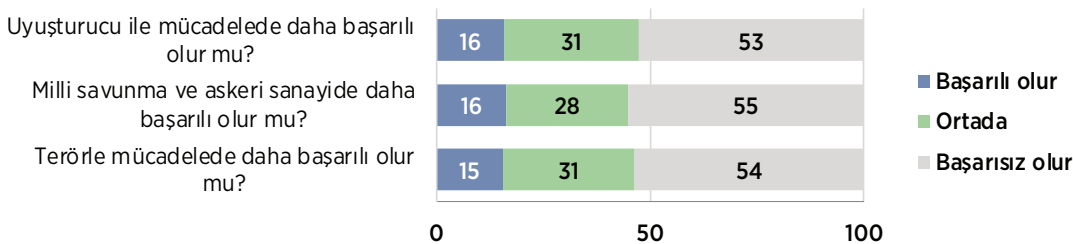
AK Parti ülkenin gücü ve imajı, kalkınma, demokrasi ve özgürlükler konularının yanı sıra, milli savunma ve terörle mücadele alanlarında da başarılı görülüyor. Toplumsal güvenlik alanında önem kazanan uyuşturucu konusunda AK Parti'nin diğer konulara kıyasla daha az başarılı görüldüğü anlaşıyor. Uyuşturucu hariç tüm konularda AK Parti'yi başarılı görenlerin oranı %50'nin üzerine çıkarken, uyuşturucu ile mücadele konusunda bu oran %42'ye düşüyor.

Hükümetin performansı

Muhalefetin en zayıf görüldüğü alanlardan biri güvenlik. Ekonomik kriz etkisiyle güvenlik arka planda kalsa da ihtiyaçlar hiyerarşisinde güvenlik ekonomiden önce gelebiliyor. Dindar seçmenin %50'den fazlası güvenlikle ilgili başlıkların her birinde Millet İttifakı'nın başarısız olacağını düşünüyor. Millet İttifakı'nın başarılı olabileceğini düşünenler %20'yi bulmuyor. Millet İttifakı CHP ve İYİ Parti seçmenini bile güvenlik konusunda tam anlamıyla ikna edememiş durumda.

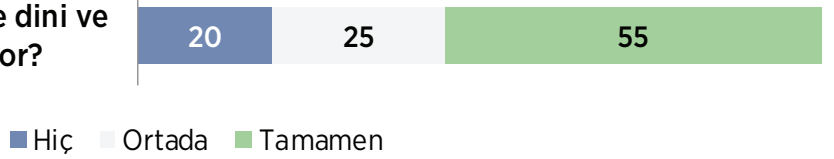
Millet İttifakı iktidara gelirse

MANEVİ DEĞERLER

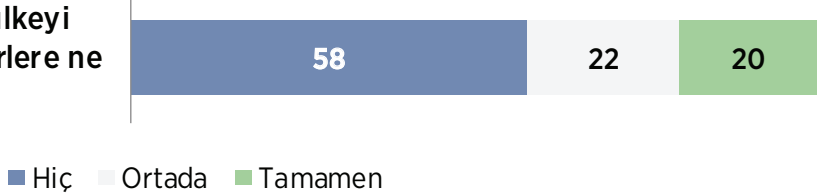
Dindar seçmenlerin yarısından fazlası AK Parti'nin son yıllarda dini ve manevi değerlere uygun davranmaya devam ettiğini düşünüyor. Muhalif kamuoyunda dindarların da AK Parti'nin bu değerleri çiğnediğine kani olduğu görüşü yaygınlaşsa da bulgular bu görüşü doğrulamıyor.

AK Parti son yıllarda ne düzeyde dini ve manevi değerlere göre davranıyor?

Millet İttifakı'nın iktidarında dini ve manevi değerlere önem verilmeyeceğini düşünenler %60'a yaklaşıyor. Millet İttifakı'na bu konuda güven düşük, kaygı yüksek. Bu nedenle AK Parti ve MHP seçmeni muhalefete yönelmiyor, bu değerleri koruduğunu düşündüğü için AK Parti ve MHP'ye destek vermeye devam ediyor.

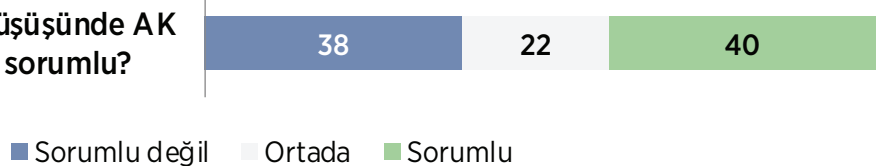
Millet İttifakı iktidara gelirse ülkeyi yönetirken dini ve manevi değerlere ne kadar önem verir?

AK Parti'nin dindarların saygınlığının düşüşünde rol oynadığını düşünenler önde. Dindar seçmenlerde hem eleştirel olanların hem de eleştiri tonunun arttığını belirtmiştik. Eleştirel Erdoğan destekçilerinin yolsuzluk, israf gibi meselelerde AK Parti teşkilatlarını sorumlu gördüklerini de ifade etmiştik. Buna paralel olarak dindarlara saygının azalmasında AK Parti'yi sorumlu tutanların oranının %40'ı bulunduğu görülüyor. Erdoğan ismi devreden çıkarılınca AK Parti'ye yönelik eleştirilerin tonu muhalefetin eleştirilerine yaklaşıyor. Dindar seçmenler arasında AK Parti'nin dini ve manevi değerlere sahip çıkmasına karşın, bu kimliği ile çelişerek kayırmacılık ve haksızlığı yaygınlaştırdığı kanaati hakim:

“Şu an ne yazık ki, Müslümanlık adı altında İslam'da en büyük günahlarından biri olan kul hakkını ve dolayısıyla torpili ülkede yasallaştırdıkları için ki şu an insanların dindarlara ve AK Partililere olumsuz bakmasının sebebi bu bence. Torpil.” (29, Erkek, Lisans, Öğretmen)

Dindarların saygınlığının düşüşünde AK Parti yönetimi ne kadar sorumlu?

Dindar seçmenlerde AK Parti'ye karşı eleştiriler artmış olsa da Millet İttifakı'na güven çok düşük. Genel olarak gözlemlenen bu durum Millet İttifakı'nın olası iktidarında dindarların saygınlığı konusunda da kendini gösteriyor. %60'lık çoğunluk Millet İttifakı'nın iktidar olması halinde dindarların itibarının azalacağına inanıyor. Diğer konularda olduğu gibi bu başlıkta da Millet İttifakı'nın kendi seçmenini dahi ikna etmekte zorlandığı görülüyor. Dindarların saygınlığı artar diyenler %16'da kalıyor.

Millet İttifakı iktidar olursa toplumda dindarlığın saygınlığı artar mı azalır mı?

■ Azalır ■ Aynı kalır ■ Artar

28 Şubat'ın dindar belleğinde yerleştiği görülüyor. 28 Şubat'ı devletin haksız bir müdahalesi olarak görenler %49'a ulaşıyor. Bununla birlikte 28 Şubat'ı haksız bir müdahale olarak görenlerin Cumhur İttifakı'nın oy oranının altında kaldığının ve Cumhur İttifakı'nın 28 Şubat'ı tamamen haksız bir müdahale olarak görmeyenlerden de oy alabilecek kadar gücünü koruduğunun altını çizmek gerekiyor.

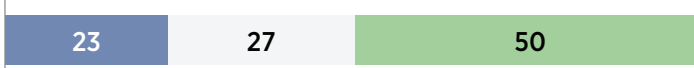
Dindarlara karşı devletin haksız bir müdahalesiydi

■ Katılıyorum ■ Ortadayım ■ Katılmıyorum

28 Şubat müdahalesinde bulunanların sunduğu gerekçe bu hamlenin irtica ve gericiliğe karşı gerekli olduğuydu. Ancak bu argüman dindar seçimde karşılık bulmuyor. Çoğunluk bu gerekçeye katılmıyor. Katılanlar ise sadece %23 seviyesinde.

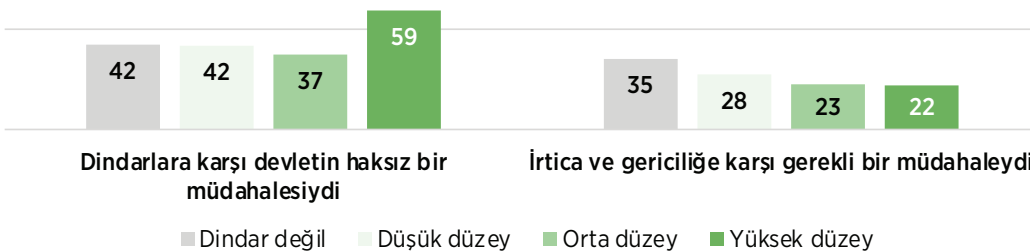
İrtica ve gericiliğe karşı gerekli bir müdahaleydi

28 Şubat'a dair değerlendirmelerde yüksek düzey dindarlar daha duyarlı. %59'luk kesim 28 Şubat'ı devletin dindarlara karşı haksız bir müdahalesi olarak görüyor. Bu oranın beklenene göre daha düşük olması, dindar bölgelerde milliyetçi çizginin ve devlet otoritesine itaat fikrinin güçlü olmasıyla ilişkilendirilebilir. Dindar olmayanlar, az dindarlar ve orta düzey dindarlarda benzer oranlar görülüyor. Fakat haksız müdahale olarak görenler %50'den düşük.

Tüm gruplarda 28 Şubat'ın irtica ve gericiliğe karşı gerekli bir müdahale olarak görülmediği anlaşıyor. Bu eğilim dindarlık arttıkça güçleniyor. Dindar olmayanlarda 28 Şubat'ı gerekli görenler diğer gruplardan yüksek olsa da azınlıkta kalıyor.

28 Şubat'a yaklaşım

5. MEMNUNİYETSİZLİKLER

Türkiye genelinde Cumhur ittifakı seçmenini 5 grupta değerlendirmek mümkün: çekirdek, yeni gelen, tereddütlü, rahatsız ve kopan seçmenler.

Kopanlar hariç, bu kategorilerin dağılımına Türkiye genelinde alınan 44 puanlık destek üzerinden bakacak olursak, 44'ün 20 puanını çekirdek seçmen oluşturuyor. Bu seçmen grubunu sorunlara inanmayan ya da kulaklarını kapamış, tüm filtreleri kutu-plaşmadan geçen kesim olarak tanımlamak mümkün. 4 puanlık bir kesimi ise yeni seçmenler oluşturuyor. Tereddütlü seçmenler 10 puanlık bir büyüklükte ve bu kategoride yer alanlar memnuniyetsiz olsalar da sorunların çözüleceğine dair umutlular ve sorunların müsebbibi olarak Erdoğan'ı görmüyorlar. 10 puanlık rahatsız seçmenler ise iktidardan neredeyse ılımlı muhalif seçmenler kadar rahatsızlar ancak henüz iktidarın değişmesine hazır değiller. Bu seçmen grubu AK Parti'nin çöküş değil duraklama döneminde olduğunu düşünüyor.

“Başarı grafiği nasıl hızla büyüyorsa belli bir yerden sonra duraksama, gerileme dönemine girdiğini düşünüyorum.” (36, Erkek, Lisans, Meclis Üyesi)

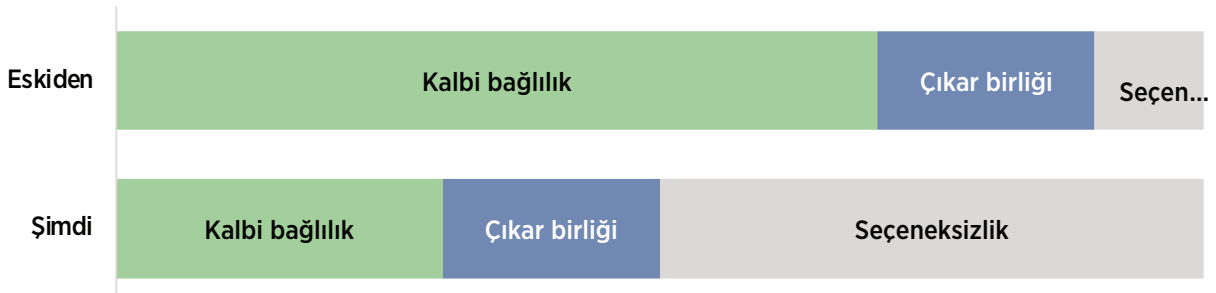
Daha önceden AK Parti'ye oy vermiş fakat şimdi kopmuş olan %13'lük kesim ise büyük oranda kararsız ya da protestocu seçmenler grubunda park etmiş durumda. Bu seçmenlerin AK Parti ve Erdoğan'a yönelik eleştirileri AK Parti'ye daha yakın hisseden diğer seçmenleri etkileyebiliyor.

“İlk başlarda daha iyi gibi geliyor, daha çok sevilirdi gibi. Şimdi biraz daha sevilmiyor. Etrafım böyle. Recep Tayyip Erdoğan'ı sevenlerin bazıları artık kötü konuşmaya başladı. Recep Tayyip Erdoğan'ı ben seviyorum, bir şey söylendiğinde karşı geliyorum ama çok da başa çıkamıyorum artık kendimce. Çoğu şeyi bilmiyorum. Her şeyi iyi yapıyor gibi geliyordu bana. Yönetimi iyiydi ama son zamanlarda ne oldu bilmiyorum sevenler de karşı gelmeye başladı. Artık çoğu kişi sevmiyor. Yakınımda da çok var, kardeşim, eşim, dostum artık sevmediğini söylüyor.” (39, Kadın, İlkokul, Çalışmıyor, Trabzon)

AK Partili seçmenin motivasyonlarına bakıldığında partiyle bağlarının zayıfladığı net bir şekilde görülüyor. Daha önceden büyük çoğunluk kalbi bağlılık hissederken, şimdi ise seçeneksizlikten ötürü oy verenler en kalabalık grup. Kalbi bağlılık hissedenler yarı yarıya azalmış. Seçmenler arasında partiye bağlılık ve heyecanın giderek kaybolduğunu söylemek mümkün.

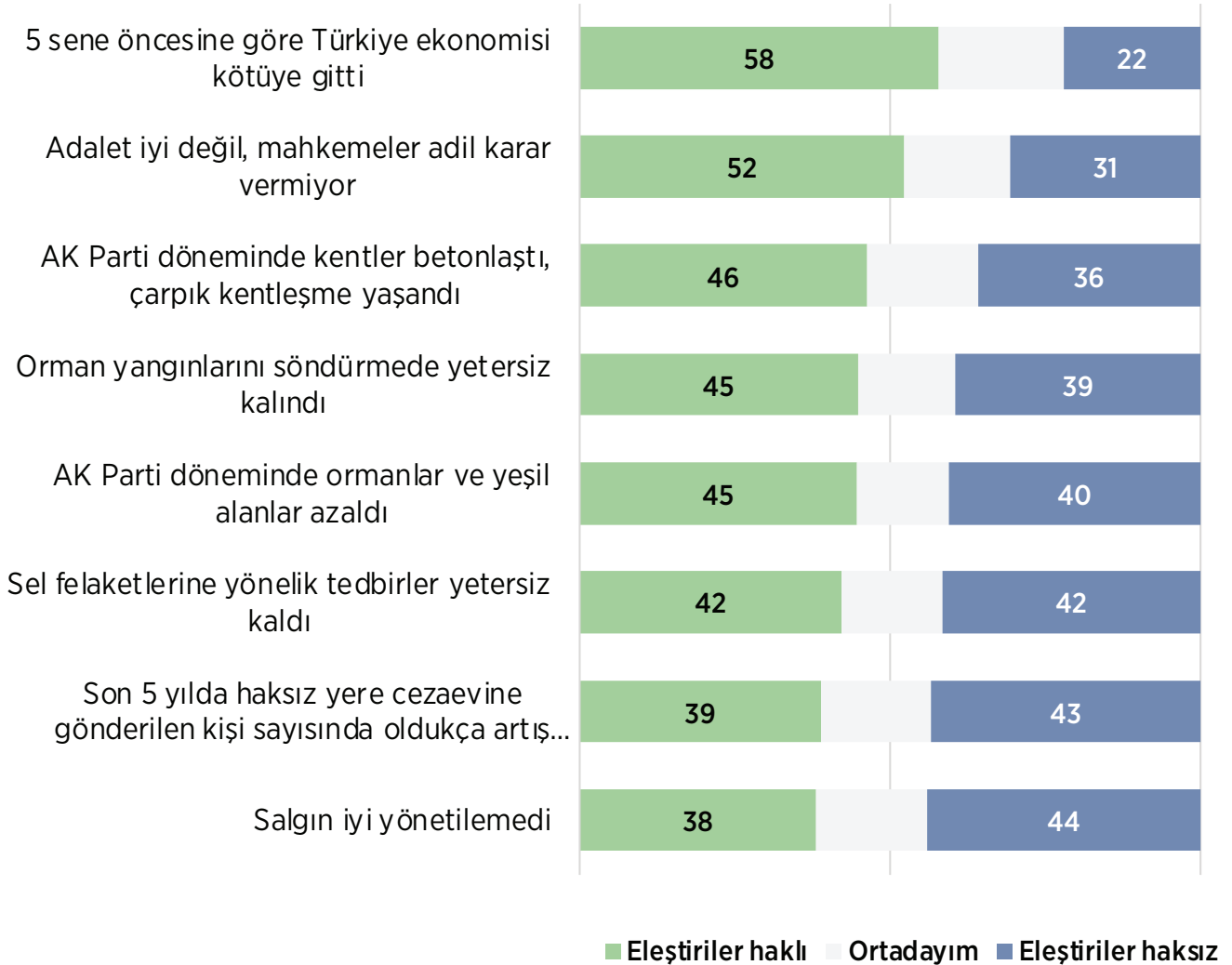
“İlk yıllardaki o heyecanın hem kendi içinde hem de halkla arasındaki ilişkinin zayıfladığını görüyorum. Özellikle güven ve bağlılık ilişkisinin zayıfladığını düşünüyorum. İlk baştaki o parti içi heyecan insanlara yansıyor. Baktığımız zaman AK Parti evet şu noktada eksikler var ama onun için çalışmalar yapılıyor diye umut vadediyordu. Şu anki duruma baktığımız zaman artık seçmenlere karşı bu güvenin kaybedildiğini düşünüyorum.” (Kadın, Yüksek Lisans, Öğrenci, Konya)

AK Partili seçmenin motivasyonları

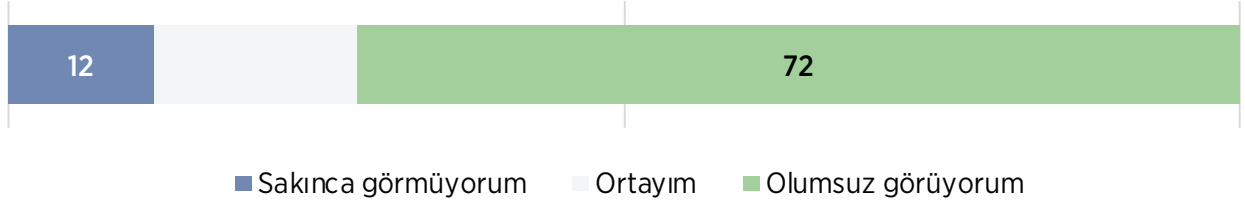
Türk Sünni dindar seçmene iktidara yöneltilen eleştirilerin ne derece haklı olduğu sorulduğunda, ekonomi, adalet, kent ve çevreye dair eleştirileri haklı bulanların haksız bulanlardan fazla olduğu görülüyor. Ekonomiye ve mahkemelerin adaletine dair eleştiri tonu daha kuvvetli. Orman ve sel ile ilgili konularda eleştirenlerle destekleyenler birbirine yakın. Hapis cezaları ve salgın yönetimi konularındaki eleştirileri haksız bulanlar çoğunlukta. Terör ve güvenlik söylem ve politikaları ile pandeminin ilk döneminde takip edilen politikaların ve hızlı sayılabilecek aşılama sürecinin dindar seçmende karşılık bulduğu anlaşıyor.

AK Parti'ye yönelik eleştiriler

Kayırmacılık ve haksız kazanç konusunda eleştiri çok yaygın. Siyasetçilerin yüksek makamlara akrabalarını getirmesini olumsuz görenler %72'yi buluyor. Siyasetçilerin hak etmediği oranda yüksek maaşlar aldığı yönündeki iddialara katılanların oranı %51.

Siyasetçilerin yüksek makamlara akrabalarını getirmesine bakışınız nedir?

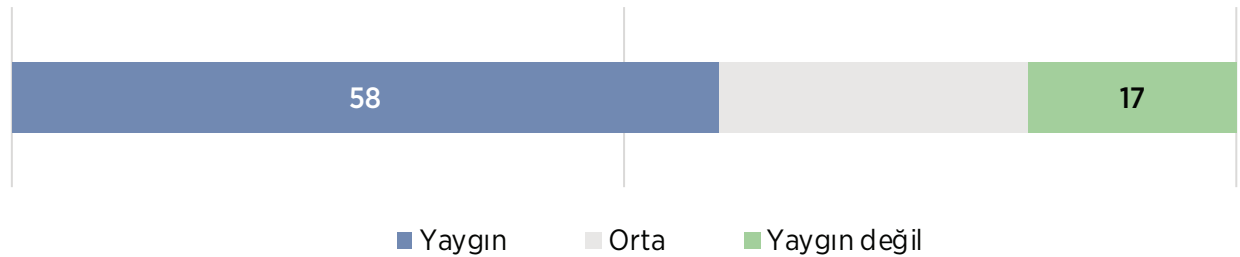
Hak etmediği oranda yüksek maaşlar aldığı yönündeki iddialar

Dindar seçmen genel olarak siyasette akraba kayırmacılığına olumsuz bakıyor ve çoğunluk bu davranışın iktidarda da yaygın olduğunu düşünüyor. Yaygın değil diyenler %17'de kalıyor. Başta Erdoğan olmak üzere birçok partili siyasetçinin yakınlarının görünürlüğünün artması ve siyaset ve ekonomide etki alanlarının giderek genişlemesi bu sonucu beraberinde getirmiş görünüyor.

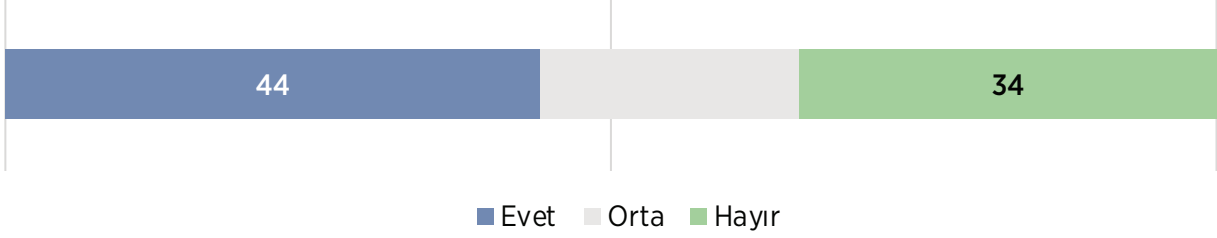
“Şunu yapacağım bunu yapacağım yol yapacağım sonuçta hepsi cebini dolduruyor. AK Parti de öyle oldu. Damadı, kızı, karısı, kendisi olsun cebini doldurdu. Biraz bir şey yaptılar ama esnafı, çiftçisi olsun yerle bir etti. Zengini yüksek etti aşağı tabaka gitti.” (56, Erkek, İlkokul, Sanayi Çalışanı, Konya)

Mevcut iktidarda yüksek makamlara akrabalarını getirme davranışı ne derece yaygın?

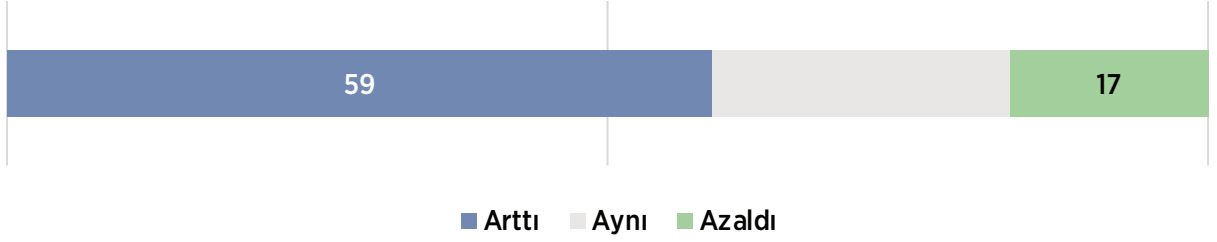
AK Parti'nin son döneminde yolsuzluk arttı diyenler, artmadı diyenlerin 10 puan önünde. Yolsuzluk konusunun, ekonomik kriz şartlarında artık rahatsızlık yaratan bir konuya dönüştüğü anlaşıyor.

AK Parti'nin son döneminde yolsuzluk arttı mı?

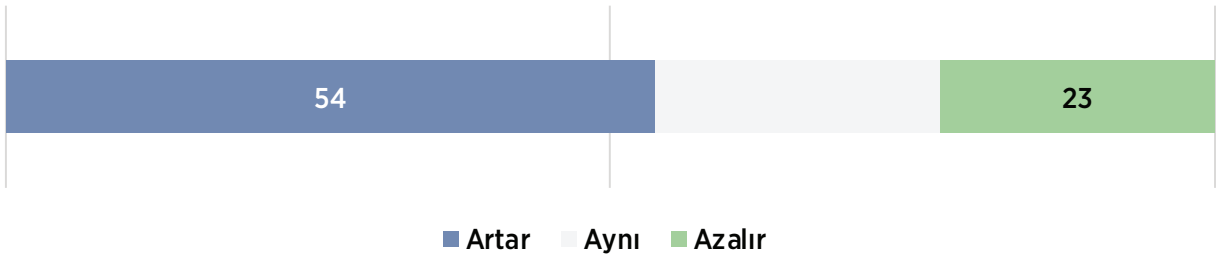
Lüks ve israf konusunda eleştirel tutum yolsuzluktan daha belirgin. Yolsuzluk gibi iktidarı siyaseten sorumlu gösterebilecek bir konuda destekçilerin oranı %34 iken, lüks ve israf gibi sorumluluğu daha az davranışların AK Parti'nin son döneminde arttığı fikrine katılmayanlar %17'ye geriliyor. %59'luk çoğunluk AK Parti'nin son döneminde lüks ve israfın arttığını düşünüyor.

AK Parti'nin son döneminde lüks ve israf arttı mı, azaldı mı?

İktidara eleştirel bakış yaygın olsa da muhalefete güven de oldukça düşük. İktidar giderse Millet İttifakı'nın yolsuzluğu artıracağını söyleyenler %54'e ulaşıyor. Azalır diyenler seçmenin dörtte birinden az (%23). Yolsuzluk olduğu bir kabule dönüşmüş fakat muhalefete güvensizlik iktidardan kopuşu engelliyor.

Millet İttifakı iktidara gelirse yolsuzluk azalır mı artar mı?

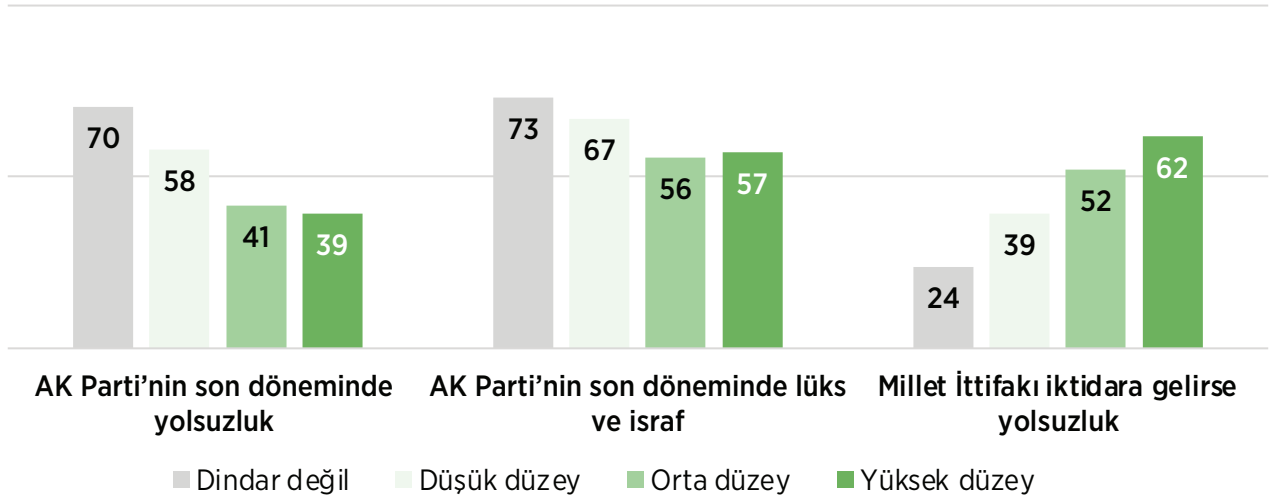

AK Parti'ye yönelik yolsuzluk eleştirisinde dindar olmayanlar ve az dindarlar ile orta düzeyde dindarlar ve çok dindarlar iki gruba ayrılıyor. Dindar olmayan ve az dindar seçmenlerin çoğunluğu AK Parti'nin son döneminde yolsuzluğun arttığı kanaatinde. Bu oran az dindarlarda biraz daha düşük (%70 ve %58). Orta düzey ve yüksek düzey dindarlarda bu oranlar %41 ve 39'a iniyor. Ancak AK Parti ve MHP'nin bu gruplardaki hakimiyeti göz önünde bulundurulduğunda, bu oranlar hiç de düşük değil.

AK Parti'nin son döneminde lüks ve israfın arttığını düşünenler her grupta çoğunlukta. Dindar olmayan dört kişiden üçü (%73), üç az dindardan biri (%67) ve orta ile çok dindarların yarıdan fazlası (%56 ve %57) bu düşünceye katılıyor. Yolsuzluğa kıyasla daha az suçlayıcı olan ve genellikle AK Parti'nin lider ve üst yöneticilerini değil daha çok daha alt kadrolarını hedef alan lüks ve israf eleştirisi beklendiği üzere daha yaygın.

Millet İttifakı'nın olası iktidarında yolsuzluğun artacağını düşünenlerin oranı ile dindarlık seviyesi arasında paralellik görünüyor. Dindarlık arttıkça Millet İttifakı'na yönelik kaygı artıyor. Seçmenler bu konuda da yine dindar olmayan ve az dindarlar ile orta ve üst düzey dindarlar şeklinde ikiye ayrılıyor. Dindar olmayanlar ve az dindarlar arasında bu görüşte olanlar %50'den az olsa da dikkate alınması gereken seviyede. Dindar olmayan dört kişiden biri (%24) ve az dindarların %39'u Millet İttifakı iktidara gelirse yolsuzluğun artacağını söylüyor. Bu oran orta düzey dindarlarda %52, çok dindarlarda %62'ye ulaşıyor. Bu gruplarda Erdoğan destekçiliğinin güçlü olmasıyla birlikte bu oranlar şaşırtıcı değil. Ayrıca Millet İttifakı'nın iktidarında yolsuzluğun artacağını düşünmeyenlerin orta düzey dindarlarda neredeyse yarıya ulaşması, çok dindarlarda %38 olarak kaydedilmesi de Millet İttifakı'na az da olsa kredi açılmaya başlandığının bir emaresi.

AKP döneminde yolsuzluk, lüks ve israf arttı ancak Millet İttifakı gelirse yolsuzluk artar

6. KAYGILAR

Dindar seçmenlerin AK Partiye yönelik eleştirileri artmakla beraber güçlü kaygılar kopuşları durduruyor. Dindar seçmenlerin kaygılarını 3 başlıkta değerlendirmek mümkün. Kazanımların kaybedileceği endişesi ve rövanşizm, sosyal politikaların devam edip etmeyeceği ve muhalefetin ülkeyi yönetip yönetemeyeceği.

KAZANIMLAR VE RÖVANŞİZM

İktidar seçmenleri arasında memnuniyetsizlik ve eleştirelilik yaygın olsa da muhalefete güven düşük, muhalefete dair kaygılar çok yüksek ve bunların sonucunda ortaya çıkan seçeneksizlik algısı kopuşu durduruyor.

Milli bayramların bazı CHP belediyelerinde 1990'lar ve 2000'lerin İlaik-muhafazakar gerginliğini hatırlatacak bir şekilde kutlanması, bu gerginliği canlandırabiliyor. Dindar seçmenlerin kimi endişelerini koruduğu anlaşılıyor.

DİNİ DEĞERLER VE CHP

İktidarın CHP ve Millet İttifakı'na geçmesi, dindar AK Parti seçmeninde dini kazanımların kaybedilmesi endişesini ve rövanşizm korkusunu tetikliyor. Bu korkunun temelinde CHP'nin İslami değerler karşıtı bir parti olduğu algısı yatıyor. Nesilden nesile aktarılan ve AK Parti ve Erdoğan'ın mütemadiyen hatırlatarak seçmen hafızasına kazıdığı bu algı görüşmelerde karşımıza çıkıyor. Tek parti döneminden 28 Şubat'a tüm sert laikçi uygulamaların faturası CHP'ye çıkarılıyor. CHP'nin iktidara gelirse aynı uygulamaları tekrar gerçekleştireceği kaygısı çok yaygın ve neredeyse kesin bir gerçek gibi ifade ediliyor.

“Camileri ahıra çeviren, bütün medreseleri kapatan, alimleri kestiren, öldüren ve gerçekten eline tekrar fırsat geçerse bunları yapacağına inandığım bir parti.” (59, Kadın, Lise, Ev Hanımı, İstanbul)

Keza, CHP'nin muhafazakarlığın asli unsurları olan milli ve manevi değerlerin aşağılanacağı bir toplumsal ortama yol açacağı da iddia ediliyor. Türkiye'nin dindar ve Müslüman ülke kimliğinin zarar göreceği, Cumhuriyet öncesi tarihin unutturularak Türkiye toplumunun köksüzleştirileceği ve yeni nesillerin tarih bilincinden uzak büyüyerek milli ve manevi değerlerden bihaber kalacağı diğer kaygı unsurları.

“Milli ve manevi değerler biraz aşağılanıyor. CHP yıllardır insanların üzerinde yarattığı etkilerden dolayı ki bunu da görüyoruz” (44, Erkek, İlkokul, Boyacı, Kayseri)

“Türkiye'nin %99'unun Müslüman olan bir ülkede dini değerlere önem vermeyeceğini, dine önem vermeyeceğini düşünüyorum. Türkiye'nin geçmişi sadece 100 yıldan ibaret değildir, Türkiye'nin geçmişi 1000 yıllık bir hikayedir. Geçmiş ile ilgili Osmanlı ile ilgili hizmet etme anlayışında başarısız olacağını düşünüyorum.” (39, Kadın, Lisans, Yönetici, Kocaeli)

EĞİTİM VE BAŞÖRTÜSÜ

Eğitim alanında dini özgürlükler, İslami endişelerin en yoğunlaştığı konulardan birisi. Başörtülü kadınların üniversiteye girememesi yönündeki kaygı, en sık tekrar edilen hususların başında geliyor. Sekülerlerin CHP iktidarında en çok bu konuda rövanş peşinde olacağı iddia ediliyor. AK Partililer arasında özellikle dindar kadınlar başörtüsü gibi konularda kazanımlarının tehlikeye düşeceğinden endişe ediyor. AK Parti iktidara geldiğinde sekülerlerin yoğun bir biçimde yaşadığı endişenin benzeri şimdi AK Parti seçmeninde var ve endişelerinin yersiz olduğuna ikna olmaları zor görünüyor.

“Üniversite okumak isteyen kızlarımız var başarıları açıyorlardı ondan dolayı CHP’ye yaklaşıyoruz.” (43, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı, Gaziantep)

“Ben her zaman iktidara geldikleri zaman Müslümanları eski zor günlere döndüreceklerini düşünüyorum. Başörtüsü zulmü dediğimiz ya da başörtülülerin okula girememe olayları. O günlere geri dönmek istemiyorum. O yüzden bir daha gelirlerse hiç affetmeyecekler, ülkeyi tekrar o yöne döndürecekler. Ondan dolayı korkuyorum, CHP denince tüylerim diken diken oluyor.” (42, Erkek, Yüksek Lisans, Mali Müşavir, Samsun)

CHP iktidarında eğitimde din karşıtlığının artacağı, okullarda din dersinin kaldırılacağı da iddialar arasında yer alıyor.

“Bunlar dine karşı, okullarda bile din kültürü ahlak bilgisini kaldırmak istiyorlar.” (38, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı, Konya)

CHP iktidarında gençlerin dini ve milli hassasiyetlerini koruyamayacakları, gençlerin özgürlük adı altında seküler Batılı yaşam tarzına sürükleneceğine yolunda bir algı mevcut.

“İslam karşıtı, gençleri daha özgürlük adına yönlendirmeye çalışırken Türk değerlerini göz ardı eden bir parti olarak görüyorum.” (39, Kadın, Lisans, Yönetici, Kocaeli)

DİNİ ORGANİZASYONLAR

Dindar kesimdeki bir diğer endişe de CHP iktidarında irtica ile mücadele adı altında dini organizasyonların yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı şeklinde. İslami dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşlarının baskı görebileceğinden, kamudan dışlanabileceğinden ve cemaat ve tarikat üyelerinin cadı avına maruz kalabileceğinden kaygı duyuluyor.

“Muhafazakar kesimde ciddi bir korku, endişe olacağını, halkın bu manada ciddi sıkıntılar yaşayacağını, hatta belki de yine bundan 20 yıl öncesinde yaşadığımız gibi bir irtica safsatası, imam hatiplerin kapanması, vakıfların derneklerin kuruluşlarının kapanması, dini örgütlere baskıların oluşması ve yansımalarının olacağını tahmin ediyorum.” (46, Erkek, Lisans, Yönetici, Kayseri)

CHP’NİN SAMİMİYETİ

Dindar seçmenler dindarlara yönelik tutumlar ve dini özgürlükler konusunda CHP’deki değişimin farkında olsalar da bu değişimi samimi görmeyenler ve göstermelik bulanlar çoğunlukta. Bu söylem değişikliğine açıkça inanmadığını söyleyenler mevcut. Ayrıca CHP’nin Cumhuriyetin ilanından 2010’lara dek her dönemde İslami değerleri ve yaşam tarzını dönüştürmek istediği, dönüştüremediğinde dışlamak istediği çok sık tekrarlanan bir düşünce.

“Müslümanların fikirlerini baskılayıcı onlarla mücadele eden her dönem, şimdi saygı duyduklarını söyleseler de ben çok inanmıyorum” (55, Erkek, Lisans, Memur, Malatya)

Dindar seçmenlerin bir kısmı CHP yönetiminin samimiyetini sorgulamasa da atılan adımları yetersiz görüyor. Kemal Kılıçdaroğlu’nun CHP’nin üst yönetimine yeni yüzler getirmesi takdir edilse de CHP kadrolarının ve seçmenlerinin İslam’a şüpheyle baktığı, bunun da CHP’nin değişimine engel olacağı düşünülüyor.

“Şu anki partiyi kitle partisi olarak anlatırdım. Herkese ulaşmaya çalışıyor Kılıçdaroğlu’nun sosyal demokrat kimliğinden dolayı, belki kısmen Mehmet Bekaroğlu gibi etrafına her camiadan insan alarak AK Parti gibi kadro partisinden kitle partisine geçiş anlamında mesajlar vermesine rağmen ben özünde CHP’nin birazcık değişmediğini, gücü elinde tutarsa eski haline dönüşeceğini düşünüyorum. Totalde böyle bir tutumu var kendisinden olmayı çok benimseyeceğini ihtimal vermem.” (40, Erkek, Lisans, Öğretmen, Bingöl)

“İdeoloji olarak tamamen okullarda okutulan Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ilerleyen, resmi ideoloji doğrultusunda ilerleyen bir parti. Zaman zaman özellikle son dönemde bunu kırmak için çabalıyorlar ama parti üyeleri ve seçmeni buna müsaade etmiyor” (30, Erkek, Lisans, Esnaf, Gaziantep)

Bununla birlikte CHP kadrolarının değişim gösterse bile seçmen ile iletişimde başarılı olmadıkları ve kendilerini ifade edemedikleri öne sürülüyor. Bu konuda eskiden kalma tepeden bakma alışkanlığının etkili olduğu savunuluyor.

“Çıkıp da bize, kendilerini iyi anlatmadıklarını düşünüyorum. Belki anlatsalar ikna olacağız ama hep böyle iftira atar, küçümseyici, aşağılayıcı bir dille konuştukları için benim nezdimde, benim gibi düşünenlerin nezdinde itibarlarının olmadığını düşünüyorum.” (55, Kadın, Lisans, Ev Hanımı, İstanbul)

KADROLAŞMA

Kamuda adalet ve liyakat konusunda ve dindarlara yönelik tutumlarda CHP'ye güven neredeyse hiç yok. CHP iktidarında kamudan dindarların kitleler halinde atılacağına dair kaygı çok sık tekrar ediliyor. AK Parti'nin kadrolaştığı yönündeki iddiaları kabul eden ve partilerini eleştiren bu seçmenler, CHP'nin bu konuda çok daha ileriye gideceklerini öne sürüyor.

“Kendi kadrolarını acımasız bir şekilde direk yerleştirecektir. Bürokrasi manasında kim var kim yok tamamını hepsini çok kısa bir sürede, bu kanaatim bir yıla kalmaz 3-5 ay içerisinde tamamını değiştireceğini ve bunu da çok hoyratça davranacağını düşünüyorum. Örnek dersiniz İstanbul Büyükşehir'i aldıklarında dahi bir şehirde dahi 12-13 bin kişi anında 1-2 ayda işten çıkartması bunun en basit örneği. Ve kendisine destek verdiğini düşündüğü kim varsa iyi veya kötü demeden tamamen kadrolarına yerleştirmesi de bunun bir örneğidir. Eğer iktidara gelirse adalet sisteminde hesaplaşacaklarını, valilerle hesaplaşacaklarını, bürokratlardan hükümeti destekleyen herkesle hesaplaşacaklarını bizzat kendileri söylemleriyle söylüyorlar zaten.” (46, Erkek, Lisans, Yönetici, Kayseri)

CHP SEÇMENİNDE RÖVANŞİZM

CHP iktidarında, siyasetçilerin yanı sıra seçmenin de 20 yıldır dindar seçmene karşı bilendiği ve iktidara geldiklerinde rövanş arzusuyla toplumsal alanda dindarlara kötü davranacakları sıkça tekrarlanan bir kaygı.

“Benim korkularım var açıkçası. Normalde toplumda böyle kafelerde oturduğumuz arkadaşlarımdan duyumlarımdan söylüyorum; bir hınçla AK Parti'nin 2023'te gideceğini AK Parti'yi destekleyenlerin gününü göreceğini bekliyorlar, bunu hissediyorum. Buna dair bir kaygım var. Çünkü sıradan halktan insanlar bile “Tayyip Erdoğan giderse biz size gününüze gösteririz” korkusunu hissettiriyorlar. “Ben liste oluşturmışım” diyor. 2023'te Tayyip Erdoğan kaybettiğinde o listeyi iktidara verecek.” (44, Erkek, Lisans, Parttime Çalışan, Malatya)

“20 yıllık AK Partiye kini var. Korkum şu başa gelirse 20 yıllık kinini kusacak. Toplumda zaten kutuplaşma var daha da derinleştirecek. İyi yapacağına inanmıyorum inansaydım CHP'ye oy verirdim”. (40, Erkek, Lise, Memur, Bingöl)

“CHP'ye mensup olan bazı arkadaşlarımdan aldığım davranışlar, onlarda İslam'a karşı düşmanlığın daha çok arttığını görüyorum, İslam'a ve Müslüman'a karşı kutuplaştığını görüyorum. Yani milletçe o günlere tekrar geri dönmek istemiyorum.” (55, Kadın, Lisans, Ev Hanımı, İstanbul)

SOSYAL POLİTİKALAR

AK Parti'nin muhalefetin hafife aldığı kömür, makarna yardımlarının yanı sıra yaptığı sistematik sosyal yardımlar da seçmenlerin önemli bir kısmı tarafından beğenildi ve özellikle kadınlar üzerinde etkili oldu.

Bu yardımların gereksiz bulunarak veya kimliklerden ötürü kesileceği endişesi dindar seçmenlerde yaygın ve sadece yardım alanlarca değil, bu hizmeti takdir edenlerce de paylaşıyor. CHP iktidarında bu yardımların devam ettirilmeyeceği kuşkusu var. Ayrıca CHP'nin sosyal demokrat söylemine rağmen aslında eğitim ve gelir düzeyi yüksek kitleleri temsil eden bir elit partisi olduğu ve bürokrat kökenlerinden ötürü halktan kopuk olduğu öne sürülüyor. CHP'nin "beyaz Türkler" diye tabir edilen üst kesimlerin çıkarlarını yoksulların çıkarının önüne koyacağı iddia ediliyor. Dolayısıyla sosyal politikalarda geriye gidiş bekleniyor

"Şu an asgari ücretle geçinen insanların birçoğu ev sahibi oldu. TOKİ manasında ciddi yapılaşmalar oldu ve birçok gariban insan ev sahibi oldu. Şu an dullara, yetimlere, hastalara, rahatsız olan kişilere maaşlar bağlandı. Şehitlere, gazilere ciddi maaş artımı sağlandı ve bunların arasında kendine bakamayacak yaştakilerin birçoğunun ihtiyaçları karşılandı. Evde bakım hizmeti sağlandı. Yoksul ailelere ciddi destek sağlandı. Daha öncesinde ciddi kömür ve benzeri yardımlar sağlandı. Yeni gelen iktidar bunları kesebilir"

"Çünkü parti olarak konuşma, sosyalizm, eşitlik, adalet, ezilenlerin haklarını savunma, işçi sınıfını kollama gibi söylemler olmakla beraber ne zaman iktidara geçse veya güç elde etse tamamen üst kesimdeki kendilerine daha iyi hizmet edeceğini düşündüklerinden dolayı, iş adamlarını, bürokratları, sanayicileri veya sanat camiasındakilerin üst kesimlerini kollayan bir partidir. Alt kesime hiçbir zaman CHP'nin hizmet ettiğini görmüş değilim" (46, Erkek, Lisans, Yönetici, Kayseri)

Benzer bir biçimde, CHP ve Millet İttifakı'nın sosyal politikalar ve öğrencilere yönelik burslar gibi konularda eşitlikçi davranacağına yönelik güven düşük. Mevcut söylemin aksine "eski politikalara geri döneleceğine" ve dindarların dışlanarak ayrımcılık yapılacağına yönelik inanç kuvvetli.

Sosyal politikalar alanında AK Parti'nin hem devlet kurumlarını hem de sivil toplumu harekete geçirdiğine inanılıyor. AK Parti'den sonra gelecek Millet İttifakı'nın sosyal hizmetler konusunda sivil toplum kuruluşlarıyla yürütülen faaliyetlerin gerileyeceğine dair şüpheler mevcut.

CHP ve Millet İttifakı'nın AK Parti'nin başarılı bulunduğu sağlık ve eğitim imkanlarını genişletme konusunda başarısız olacağına ve ülkeyi geriye götüreceğine dair inanç yaygın.

YÖNETİM KAPASİTESİ

Muhalefetin ülkeyi yönetemeyeceği kaygısı en çok tekrar edilenlerden biri. Dindar seçmenler iktidara eleştirel olsalar da muhalefetin daha kötü bir performans göstereceğini düşünüyorlar. Hizmet ve büyüme odaklı yaklaşım yerine hızlı büyüme karşıtı ideolojik politikaların uygulanacağı iddia ediliyor. Bu tercihin de sorunları daha büyüteceği düşünülüyor. İslami kaygılar kadın seçmenler arasında yaygınken, yönetime dair endişelere erkeklerde daha çok sık rastlanıyor. Bu endişeleri birkaç başlıkta sıralamak mümkün.

Millet İttifakı'nın sadece muhalefet yapmak için muhalefet yaptığı, devlet ve ülkenin yararına yönelik çalışmalarda bulunmadığı, iktidarın başarılı görülen hizmetlerini takdir edip desteklemediği, aksine açıklarını aradığı çok sık tekrarlanan bir düşünce. AK Parti'nin tüm olumsuzluklara rağmen ülke çıkarını koruyacak tek parti olduğu, muhalefetin bir alternatif olmaktan uzak olduğu ifade ediliyor.

“CHP ülkenin sol görüşlü, her şeyin karşıtı olan parti. İyiye de kötüye de karşı olan bir parti derim.” (34, Erkek, Ön Lisans, Belediye Çalışanı, Kayseri)

“Millet ittifakı'ndan benim bir beklentim yok. Onların bir ülke menfaatlerine bir şey yapacağı kanaatinde değilim. Geldikleri durumda tamamen ülkenin aleyhinde, yani istemeseler de ülkenin aleyhinde şeylerin olacağı kanaatindeyim. Ülkenin menfaatine bir şey yapacaklarını düşünmüyorum.” (46, Erkek, Lisans, Yönetici, Kayseri)

Millet İttifakı'nın parçalı yapısı ve farklı ideolojik grupların bir arada hareket etmesi, birçok konuda siyasilerin birbirlerinden ayrışması dindar seçmende kafa karışıklığına yol açmış görünüyor. Millet İttifakı'nın karşısında Cumhuriyet İttifakı daha ahenk içinde, uyumlu ve yönetimde istikrar vaat eden bir seçenek olarak algılanıyor.

“Millet ittifakı'nda sanki herkes her telden oynuyor gibi geliyor. Her kafadan farklı ses çıkınca olumlu sonuçlar çıkmaz gibi geliyor. Tamam, tek düze düşünce yapısının olmasını isteyen insan değilim ama çok seslilik de çok kafa karıştırabilir sanırım. Bir düzen tutturulamaz gibi geliyor ama bu benim sadece ön görüşüm.” (34, Kadın, Lisans, Memur, Kayseri)

Millet İttifakı'nın birçok benzemez aktörden oluştuğu, iktidara geldiklerinde istikrar yerine kaos getirecekleri ve ülkeyi çöküşe sürükleyecekleri genel bir kaygı.

“5 benzemez bir araya gelecek bir de iktidar olacak! Çok kısa sürede yeni bir seçime gidilecek bir döneme girilecek. İşte istikrarsızlık, dış paranın ülkeye akması, döviz girdisi, yatırım girdisi olmadığı yılları, yani 90'lı yılların koalisyon hükümetinin hiçbir farkı olmayacak. Ülkeyi tamamen geriye götürecek bir dönem olur yani.” (52, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı, Kayseri)

CHP'nin daha önceki iktidarlarında yaşadığı başarısızlıklar sıkça tekrarlanıyor. Bilhassa 1970'li yıllarda ABD ambargosu nedeniyle yaşanan arz kesintilerinin dindar seçmenin hafızasında bir travma olarak yer edindiğini söylemek mümkün.

“Biz aç kaldık, susuz kaldık. Bir çocuğum vardı 78 doğumlu, mamaya şeker bulamadık. Eşim kahvede şeker topladı o mama kırmızı yeşil oluyordu. Çok perişanlık çektik. Müslüman diye değil ama ekonomik açıdan şey olduk.” (66, Kadın, Lise, Ev Hanımı, Malatya)

Bu iddialara sadece üst yaş grubunda değil orta yaş grubu seçmende de rastlanması, AK Parti ve Erdoğan'ın geçmişteki başarısızlıkların sorumluluğunu CHP yönetimine yükleme stratejisinin başarılı olduğunu gösteriyor.

“Bundan 30-40 yıl öncesinde, bunların iktidar zamanlarındaki yaşanan tüp kuyruklarını, ekmek, şeker sıkıntılarını anlatırdım. Git dedene sor derdim kısacası, geçmişine bir sor.” (34, Erkek, Lise, İnşaat Sektörü, Sivas)

Dindar seçmenler CHP ve Millet İttifakı'nın ülke sorunlarının farkında olduğunu, fakat çözüm ve vaat konusunda sınıfta kaldıklarını düşünüyor. Dindar seçmenlerin rahatsız seçmenler olarak tasnif edilebilecek olanları , CHP ve Millet İttifakı'nın AK Parti'nin başarısının azaldığı son dönemde bile seçmeni ikna edemediğini iddia edip, bu durumu bu partilerin çözüm ve vaat odaklı partiler olmamasıyla ve ideolojik sınırlarına takılarak kendilerini yenileyememesiyle açıklıyorlar . Ayrıca CHP'nin sosyal medyadaki tartışmalara gereğinden fazla odaklandığı dile getiriliyor.

“CHP ülkedeki sıkıntıları görebilen yönetici kadroları olan ama bu sıkıntıları dile getirme noktasında ülke halkının benimseyebileceği çözümler sunamayan bir parti. Özellikle 2018 sonrasındaki Başkanlık Sistemi sonrası sürece baktığımızda neredeyse çöküş sürecine giren bir AK Parti varken hala daha üzerinden neredeyse 4 yıl geçmiş, hala fırsatı varken hala halkı ikna edememelerinin bu düşünce yapılarından kaynakladığını düşünüyorum. Sadece beceriksizlik de değil. Mesela Kılıçdaroğlu beceriksiz bir insan mı? Bence değil ama içine kapanmış oldukları şey o sınır onları beceriksizliğe zorluyor. Onun dışına çıkamıyorlar. Ben CHP'nin sosyal medya particiliği yaptığını düşünüyorum. Buradaki iddialar üzerinde çok oyalanıyor, kendini de oyalıyor.” (30, Erkek, Lisans, Esnaf, Gaziantep)

Dindar seçmenin gözünde muhalefet siyaseti sadece izleyip sorun tespiti yapan pasif bir imaja sahip. Ekonomik sorunların tespiti için siyasetçilere ihtiyaç olmadığı, seçmenin çözüm ve proje ortaya koyan alternatifler aradığı vurgulanıyor. Genç seçmenler arasında muhalefete dair bu rahatsızlık daha yaygın. Bu da genç seçmenin muhalefetten bir beklentisi olduğuna işaret ediyor.

“Muhalefet: Dolar 9 lira oldu diyor. “Şundan dolayı oldu, ben bunları yapmayacağım.” demen lazım. Senin çözümün ne? Sen bir çözüm sun biz de sana oy verelim. Yani ben bir şey beklemiyorum onları dinlediğimde. İnandırıcı gelmiyor bana.” (23, Erkek, Lise, Askeri Personel, Alanya)

AK Parti'nin proje ve yatırımlarının seçmeni ikna eden bir yönü var. Dindar seçmen bu icracı görüntüyü CHP'de göremiyor. CHP'nin hizmet ve çözüm odaklı olma algısı zayıf.

“AK Partinin yol, tünel, şehir hastanesi gibi yatırımları var. CHP'nin, AK Parti'nin bu yaptığını yapabileceğini düşünmüyorum. Vatandaşa hizmet, sorunlara çözüm açısından yeterli olabileceklerini sanmıyorum.” (22, Erkek, Ön Lisans, Esnaf, Kayseri)

“Verdiği vaatler, ulaşım ile ilgili yaptığı, suyla ilgili yaptığı vaatler bunların hepsi havada kaldı. İstanbul, pislikten görülmüyor. Çöp toplanmıyor. Ağaçlar yerinden sökülüyor. Acayip acayip şeyler seyrediyoruz televizyonda. Bir an önce o şehrin alınması lazım tekrar.” (52, Erkek, Ön Lisans, Memur, Trabzon)

POPÜLİST VAATLER

CHP'nin kamu personeli sayısını artıracığına ve ücretleri yükselteceğine dair vaatleri dindar seçmenin bir kısmı tarafından gerçekçi bulunmuyor ve CHP popülizm yapmakla suçlanıyor. CHP'nin seçim ekonomisi zihniyetinde olduğu, ülkenin kalkınma ve ilerlemesi yerine kitlelerin kısa vadeli memnuniyetinin hedeflendiğine dair güçlü bir algı mevcut. Bu anlayışın çağ dışı olduğu, kamu bütçesi ve ülke ekonomisine zarar vereceği savunuluyor.

"Kılıçdaroğlu diyor ki, her köye ziraat mühendisi göndereceğim diyor, öğretmenlerin sürekli öğrencileri var imamın beş vakit namazı devlet sağlık ocaklarını büyük köyler hariç kaldırmasına rağmen Kılıçdaroğlu sırf yaranmak için seçimi kazanmak için diyor ki esnaf bakanlığı kuracağım diyor ticaret bakanlığı ne işe yarıyor, muhtarlar şunu yapacağım. Bunları kazanmak için yapıyor muhtarlar ne işimize yarıyor teknoloji var şu an." (40, Erkek, Lisans, Öğretmen, Bingöl)

"Bol keseden bir kere dağıtır. Sonuna bakmaz. Zamanında da öyle yapmıştı SSK'yı batırmıştı. Şuanda söyledikleri söylemler hep bir şeyleri vermek. Vermekle beraber çok fazla bir şey elde edilmez. Vaatleri hep "Vereceğim." Dolayısıyla iktidara geldikleri zaman ülkemizin yükselişi duracaktır." (52, Erkek, Ön Lisans, Memur, Trabzon)

"Ekonomiyi bir kere iyi yönetemez CHP. Biliyoruz ki zaten Kılıçdaroğlu SSK'yı, SGK'yı batırdı. Buradan da çıkarabiliriz bunu. Ekonomiyi kesinlikle iyi yönetemez. Şu anda söylendikleri, karşı çıktıkları bu ekonomik duruma muhtaç hale gelirler." (32, Kadın, Lise, Ev Hanımı, Samsun)

PROJELERİN DURDURULMASI

Dindar AK Parti seçmeninin gözünde, CHP'nin en büyük zaaflarından biri projeci ve icracı olmayıp, yapıcı değil yıkıcı bir imaj çizmesi. CHP'nin iktidara gelme amacının AK Parti'nin icraat ve projelerini durdurmak olduğuna dair kuvvetli bir algı var. Milli üretim projelerinin kaldırılmasından çok endişe ediliyor. Yerli otomobil ve savunma sanayi konuları sıklıkla vurgulanıyor. Bu konular son dönemde AK Parti seçmenini olumlu yönde motive eden nadir başlıklar olduğu için seçmen bunları en üst düzeyde sahipleniyor.

"Yapılan işlerin durdurulacağını düşünüyorum. Savunma sanayindeki proje rafa kaldırılacak. Örneğin yerli otomobil rafa kaldırılacak diye düşünüyorum." (44, Erkek, İlkokul, Boyacı, Kayseri)

AK Parti'nin 2002'den bu yana süren iktidarında sayısız icraat ortaya koyduğu, bu icraatlarda rolü olan iş insanlarının ülkeye katkı sağladığı düşünülüyor. CHP'nin bu iş insanlarını hedef alan çıkışları eleştiriliyor ve ülkeye zarar vereceği düşünülüyor. Büyük kamu ihalelerinin iptal edilmesinin doğru bir karar olmayacağı ve devam ettirilmeleri gerektiği savunuluyor.

"20 yılı aşkın süredir iktidar olan bir AK Parti var, onun izleri var, çalışmaları var, çalıştığı işadamları, çalıştığı sektör bazından kurumlar, birimler var, CHP bunlara tavır aldığı zaman Türkiye zarar verir. Çünkü sonuçta süre gelen devam bir sürü şey var. Mesela çıkıp diyor işte "Şu 5 işadamına ihale vermeyeceğim" diyor. Tamam, vermeyebilir ama devam eden ihale süreçleri var. "Onları bitireceğim" diyor. Bu Türkiye'ye zarar verir. Her ne olursa olsun o ihaleler alınmış, o işlerin tamamlanması lazım." (54, Erkek, Lisans, Emekli, Samsun)

VİZYON

CHP'nin inşaat firmalarına ve yap-işlet-devlet projelerine karşı negatif tutumu yıkıcı olarak algılanıyor. CHP'nin yıkıcı değil yapıcı olması yönünde bir beklenti mevcut. Örneğin, köprü, havalimanı gibi projeler kamu kaynaklarının israfı değil, hizmet için yapılan yatırımlar olarak değerlendiriliyor. Bu projelerin iptali yerine, doğru işletilmesi ve denetlenmesi ve bu şekilde rantın önüne geçilmesi talep ediliyor.

“Ben gelince köprüyü durduracağım, havalimanını satacağım, bunu böyle yapacağım, şunu söyle yapacağım, onların parasını ödemeyeceğim.” Bunu durdurmakla, kapatmakla bizim insanımızı tehdit etmesin. Bugün havalimanını hani sanki muhalefet şunu bekliyor: Şirket 10 milyon yolcu gelecek diyecek onlar şunu bekliyor aaa 9 milyon geldi böyle olmasın. Bu bizim kazanımımız, bu yapılmış. Ha rant var mı? Vardır orda o ayrı bir konudur. Siz geldiğinizde daha iyi yönetecekseniz o rant ortadan kalkar.” (28, Erkek, Lisans, Esnaf, Gaziantep)

Ayrıca CHP'nin AK Parti tarafından yapıldığı düşünülen milli üretim hamlesini terk ederek ekonomi yönetiminde kaynak yaratmak için dışa bağılılığı artıracak adımlar atmasından endişe duyuluyor.

“İMF'den borç alarak bence bizi dışa bağımlı kılabilir.” (27, Erkek, Lisans, Araştırmacı, Konya) Kısa yoldan İMF'den para alalım maaşları iyileştirir sadece.” (44, Erkek, İlkokul, Boyacı, Kayseri)

CHP'nin AK Parti'nin vizyonuna sahip olmadığı algısı, dindar seçmenlerin partilerini ve liderlerini CHP'ye karşı rahatça savunabilmesini sağlayan en büyük motivasyon kaynağı. AK Parti ve Erdoğan'ın projeci vizyonu ve ülke yöneticiliğinde ortaya koyduğu yetenek ve birikimiyle Türkiye'ye seviye atlattırdığı, CHP'nin iktidara geldiği takdirde bunu geriye götüreceği iddiası kesin bir dille destekleniyor. CHP'li belediyelerin projeler yerine yapımı daha kolay olan heykel, festival gibi kültür-sanat faaliyetlerine yönelerek katma değer üretmediği çok yaygın bir algı.

“Ülke yöneticiliği çok başka bir şey. Bu adamlar ülkenin başına geçmiş adamlar değil. Hele şu son 20 yıldan sonra ülke belli bir seviyeyi atlamışken bu adamların gelip de üzerine bir şey koyacaklarına çok fazla inanmıyorum. Görüyoruz, duyuyoruz ki haberlerde her gün heykel diyorlar. Bir tarafta adam Teknofest diye bir şey yapıyor diğer tarafta heykel açılışı oluyor.” (34, Erkek, Ön Lisans, Belediye Çalışanı, Kayseri)

DIŞ POLİTİKA VE SAVUNMA SANAYİ

AK Parti'nin dindar seçmenler arasında en güçlü kozları terörle mücadele ve güvenlik ile birlikte dış politika ve savunma sanayi konuları. Son yıllarda Türkiye'nin iktidar sayesinde uluslararası arenada gerçek gücünü ortaya koyduğu ve Batı'nın etkisinden kurtulduğu söylemi özellikle erkek seçmende karşılık bulmuş durumda. Türkiye'nin bölge ülkelerindeki askeri varlığı ve İHA-SİHA üretimi gibi teknolojik savunma hamleleri seçmenin büyük takdirini kazanmış görünüyor. Bu konularda CHP'nin eleştirel tonunu ülke menfaatine karşıtlık olarak tanımlama, CHP'nin iktidara gelmesini bu atılımların sonu ve geriye gidiş olarak yorumlama eğilimi oldukça güçlü.

“Düşünsene adam İHA – SİHA yapıyor: “Neden yaptın?” diyorlar. Biz resmen Azerbaycan savaşında gördük ki hakikaten devrim atlatmışız. Gerçekten de önemli silahlar yapmışız. “Senin Azerbaycan’da ne işin var?” diyor CHP. Hâlbuki bugüne kadar çocukluğumuzdan beri 1 millet 2 devlet diye büyümüş. Düşünsene amcanın evinde beraber büyümüşsün, bir kavga çıktı: “Sen kavga et, ben kenarda seni seyredeyim” mi diyeceksin amcana? O yüzden olmaz diye düşünüyorum.” (42, Erkek, Yüksek Lisans, Mali Müşavir, Samsun, AK Parti)

Erdoğan'ın Türkiye'nin hak ettiği değeri ve itibarı görmesini sağlayan lider imajı tartışmaya açılmıyor. Bu sayede Erdoğan'ın dindar seçmen gözündeki kredisi çok geniş. İsrail ile yaşanan “one minute” krizinden bu yana Erdoğan'ın Türkiye'yi dış güçlerin yörüngesinden çıkarıp bağımsızlaştırdığı, Batı ülkeleri karşısında sesini çıkarıp Türkiye'nin taleplerinin ciddiye alınmasını sağladığı fikri güçlü bir şekilde savunuluyor. CHP'nin bunu tam tersine çevireceğinden korkuluyor. Dik duruş politikasının yerini dış güçlere karşı başı eğik tutumlara bırakacağı iddia ediliyor. Erdoğan ile kurulan özdeşleşme ve aidiyet hissinin büyük ölçüde bu zeminde kök saldiğini söylemek mümkün.

“CHP iktidara gelirse Türkiye kabuğuna çekilir. Dışarıda daha çok Amerika ile Avrupa ile içli dışlı oluruz. Onlar ne derse sözlerinden çıkamayız diye düşünüyorum. Zaten adamlar şu anki iktidardan memnun değiller. Sebebi de işte “One minute.” dedi diye. Onlar “One minute.” diyen lider istemiyorlar. “Sen dur, ben konuşayım.” diyen bir lider istemiyorlar. Tam tersi, biz konuşalım, siz susun, dinleyin. Tarzında bir lider istiyorlar.” (42, Erkek, Yüksek Lisans, Mali Müşavir, Samsun)

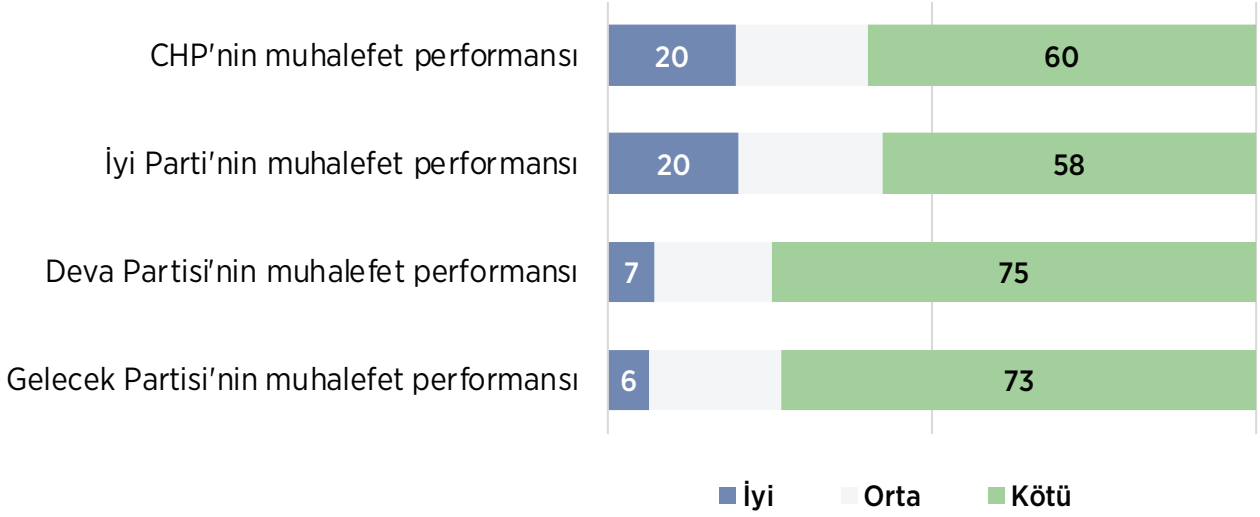
“Tayyip Erdoğan kaybederse bu dış güçlerdeki itibarımız da düşer. Libya’da askeri düzenimiz, Azerbaycan’da askeri düzenimiz var, Katar’da var. Yani bir dünya çapında sesimiz, duruşumuz, siyasetimiz var bizim. Tayyip Erdoğan’dan önce çok ezik bir siyasetimiz vardı. Ecevit’in Clinton’un karşısında nasıl durduğunun fotoğrafı hala gözlerimin önüne gelir. Bizim şu an bir siyasi duruşumuz var, doğru giden siyasi yerlerimiz var ama Tayyip Erdoğan kaybederse ülke çok zor toparlanır diye düşünüyorum.” (59, Kadın, Lise, Ev Hanımı, İstanbul)

7. MUHALEFET VE CHP

ALGISI

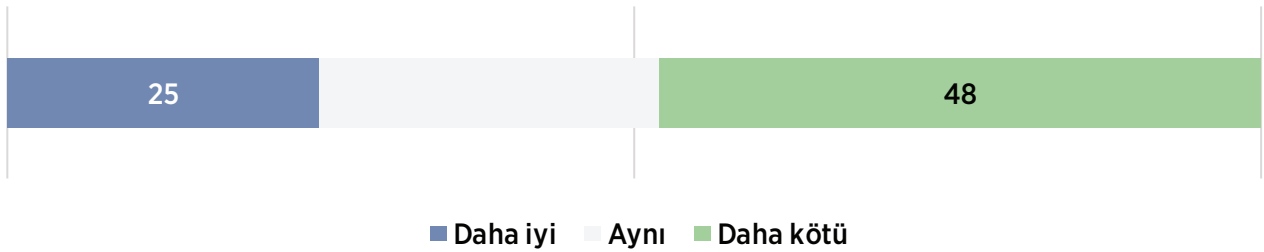
Muhalefet partilerinin performansı değerlendirildiğinde, Türk Sünni dindar seçmenler arasında genel olarak partilere düşük not verildiği görülüyor. Partiler kıyaslandığında Millet İttifakı partilerinin, AK Parti'den kopan DEVA ve Gelecek partilerinden daha başarılı bulunduğu anlaşıyor. CHP ve İyi Parti'yi başarılı bulanlar %20 seviyesindeyken, bu oran DEVA ve Gelecek için %6 ve %7'ye iniyor. Millet İttifakı'nın belediye seçimlerinde elde ettiği başarı ve yeni partilerin AK Parti'den "karşı tarafa" geçtiği yönündeki algı bu farkı açıklayabilir.

Partilerin muhalefet performansı

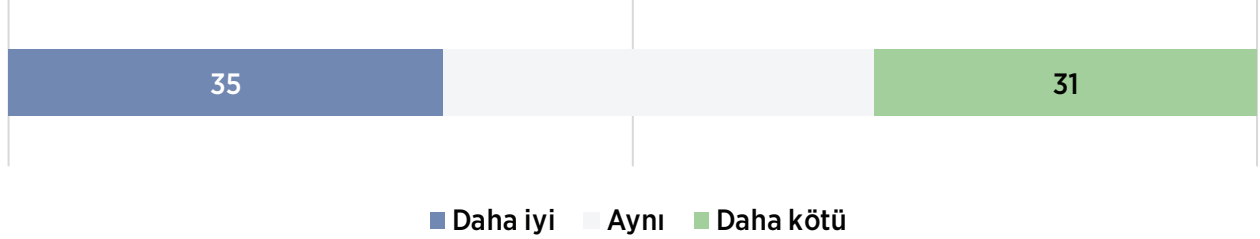

Son yıllarda CHP'de yaşanan dönüşümün Türk dindar seçmenlerde karşılık bulmadığı görülüyor. Aksine CHP'nin bugünkü durumunu 1990'lardan daha iyi görenler sadece %25'te kalırken, daha kötü diyenler %48'e yükseliyor.

90'lı yıllara göre CHP'nin bugünkü durumu

90'lı yıllara göre CHP'nin bugünkü durumu (Kürt dindarlar)

Kürt Sünni dindarlar Türk dindarlardan farklı olarak CHP’de gerçekleştiği iddia edilen değişime daha duyarlılar. Kürt dindarlarda CHP’nin durumunu 1990’lara kıyasla daha iyi görenler %35 seviyesinde. Daha kötü diyenler %31’de kalıyor. CHP’nin son yıllarda HDP ve Kürt seçmenlerle daha yakın bir ilişki kurması ve Kürt kimliğine daha duyarlı bir politika izlemesi, dindar Kürtlerin dindar Türklere nazaran CHP’ye daha olumlu bakmasını beraberinde getirmiş görünüyor.

Dindar seçmenler arasında “CHP geliyor” kaygısı var ve hizmet kapasitesi, sosyal politikalar ve dindar kazanımlara dair güvence talep ediliyor. Yeni iktidardan vizyoner beklentiler olsa da CHP ve Millet İttifakı’nın hizmet kalitesine güven düşük. Ekonomi ve diğer alanlarda durum daha kötüye gidecek kabulü var. Çöküşten endişe ediliyor. Muhalefetin parçalı yapısının yönetimde ahengi sağlamanın önüne geçebileceği ve icracı politikalara engel olabileceği korkusu hakim. Muhalefetin görece daha yüksek not aldığı alanlar eğitim ve göçmen politikası. CHP’de niyet değişimi görülüyor ama samimiyetine inanılmıyor. Dindar seçmenler yönetimden ziyade özellikle tabana güvenmediklerini sıkça vurguluyor. Bilhassa başörtülü kadınların güven sorunu ve kaygıları çok yüksek. Güvence beklenen diğer alanlar İmam hatipler, Kuran Kursları ve din dersleri. CHP’nin bu alanlarda ilk yıllarında olmasa da sonradan AK Parti döneminde elde edilmiş kazanımları ortadan kaldıracağına yönelik algı güçlü.

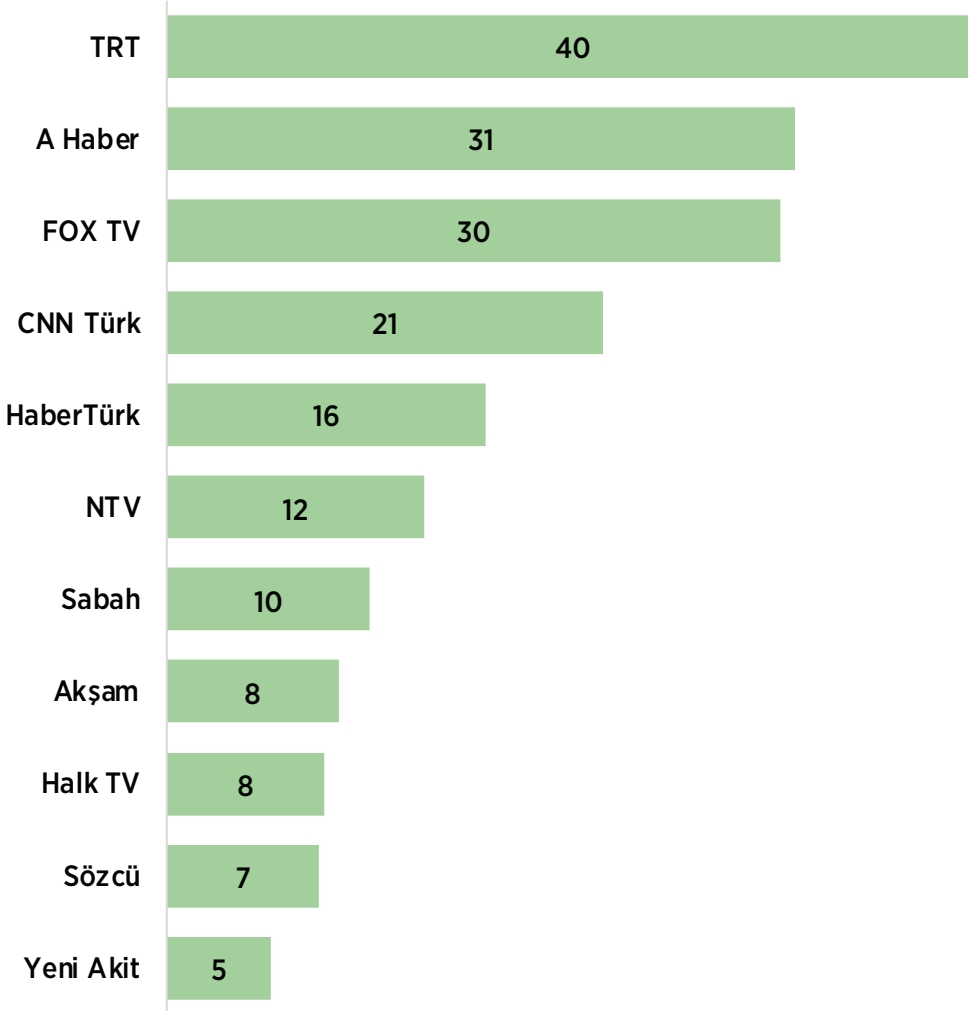
“Zulüm geliyor. Gerçekten hacca giden insanları, kurbanı eleştirecek kadar, Camimi, başörtümü eleştirecek kadar yani din adına her türlü zararı verdiğini düşünüyorum. Bunu kolay kolay hazmedemiyorlar. Çarşafı meydanlarda yırtmadılar mı? ‘Hacca gideceğine şunu şöyle yap’ diyorlar. Milletvekillerinin, kendilerinin yaşantılarıyla, konuşmalarıyla beni hiçbir şekilde temsil etmiyor. CHP’li biri bana gerçekten çok düşmanca olabiliyor. Örtümden, namazımdan dolayı. Oysa istediğim hak. Çocuğumu okutmak istiyorum, şu süreç için geçerli değil ama hala kimliğimden, dinimden dolayı bir CHP’li ile karşı karşıya geldiğimiz zaman o CHP’li beni çok zor kabul ediyor. Bu siyasi anlamda ama, halk nazarında değil. Çok sevmediğim, tasvip etmediğim ve din düşmanı olarak gördüğüm bir parti.” (59, Kadın, Lise, Ev Hanımı, İstanbul)

CHP’deki dönüşüm henüz geçer not almamış, CHP’nin kendisini kanıtlaması bekleniyor. Bu nedenle dindar seçmende görülen yüksek rahatsızlık iktidardan kopuşa dönüşmüyor, kopan küçük kesimde ise muhalefete yönelimden çok kararsızlık ve protesto oy eğilimi güçlü, iktidar ve muhalefetin önereceklerini takip ediyorlar.

8. HABER KAYNAKLARI

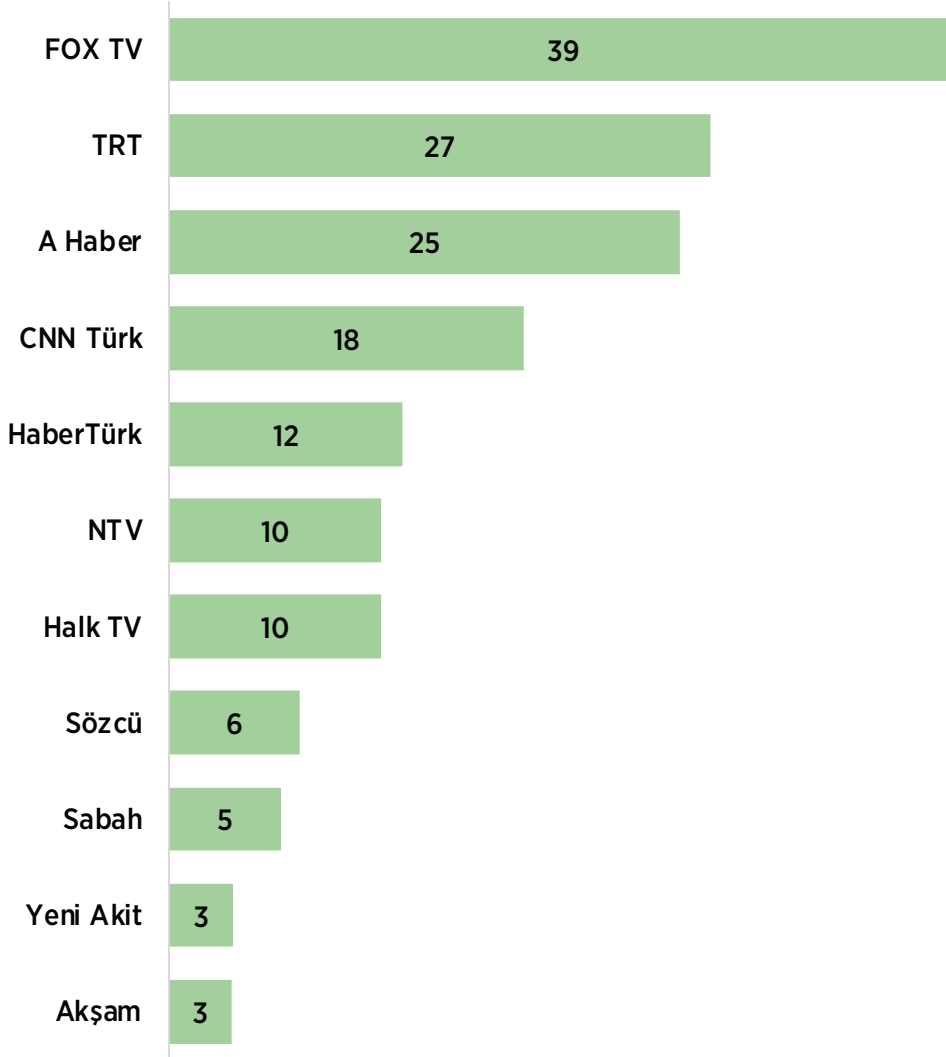
Türk Sünni dindar seçmenin medya tercihleri incelendiğinde partizanlık ve kutuplaşmanın şekillendirdiği bir tabloyla karşılaşyoruz. Devletin resmi kanalı ve iktidarın sesi olarak TRT %40 ile ilk sırada. İktidar yanlıları A Haber, muhalifler FOX TV'yi tercih ediyor. Bununla birlikte FOX TV'yi tercih edenlerin oranı muhalefet partilerini kısmen aşıyor. FOX TV muhalif çevrelerin dışına da etki edebilen ve rahatsız seçmenlere ulaşabilen görece daha geniş bir etki alanına sahip.

Haberleri en çok hangi medya kanalından takip ediyorsunuz?

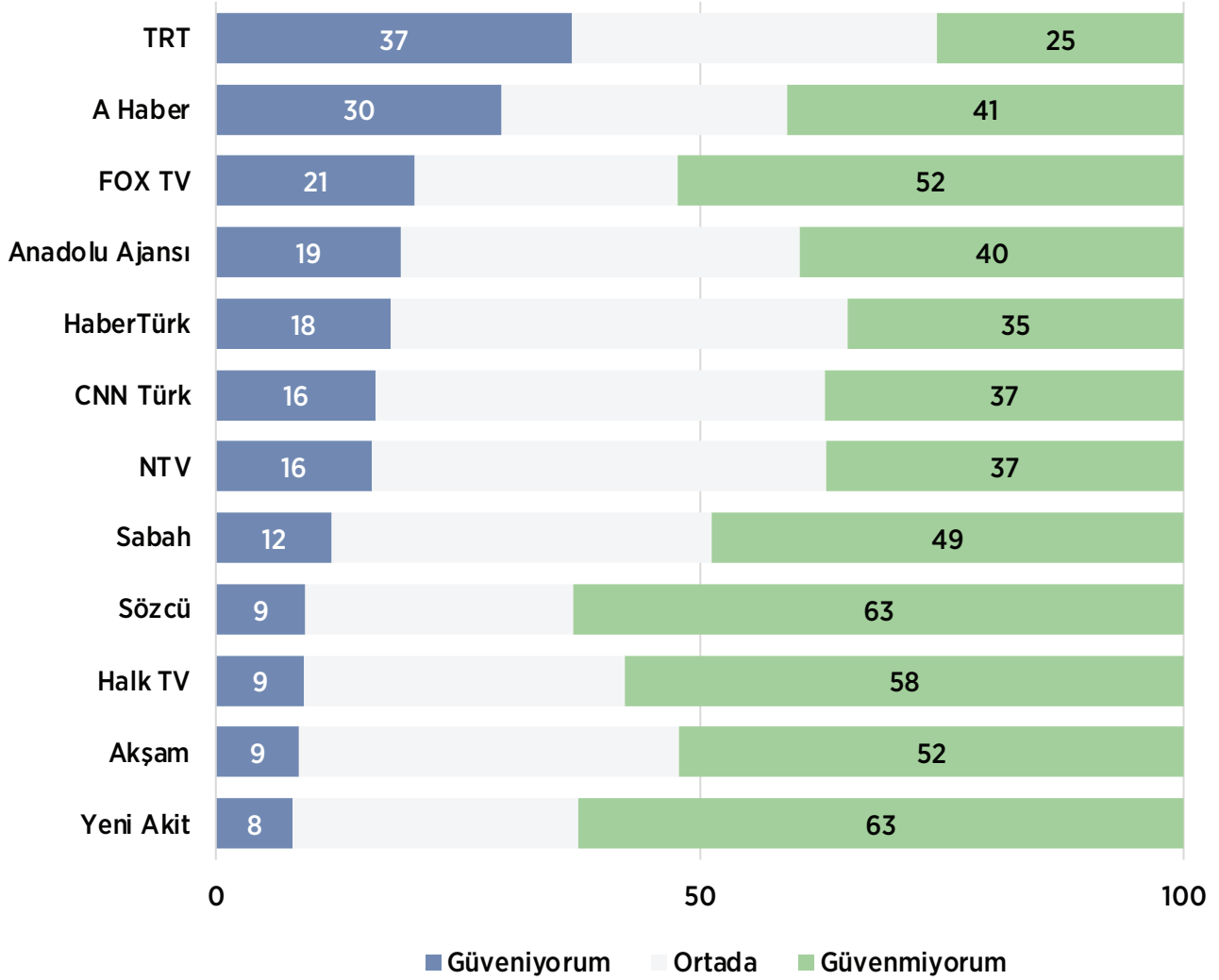
Muhalif eğilimin ve rahatsızlığın daha yaygın olduğu Kürt dindar seçimde FOX TV'nin TRT ve A Haber'i geçtiği görülüyor. Türk dindarlarda %30 tercih oranıyla TRT'nin 10 puan gerisinde olan FOX TV, Kürt dindarlarda %39 izleme oranıyla TRT'nin 12 puan önünde.

**Haberleri en çok hangi medya kanalından takip ediyorsunuz?
(Kürt Dindarlar)**

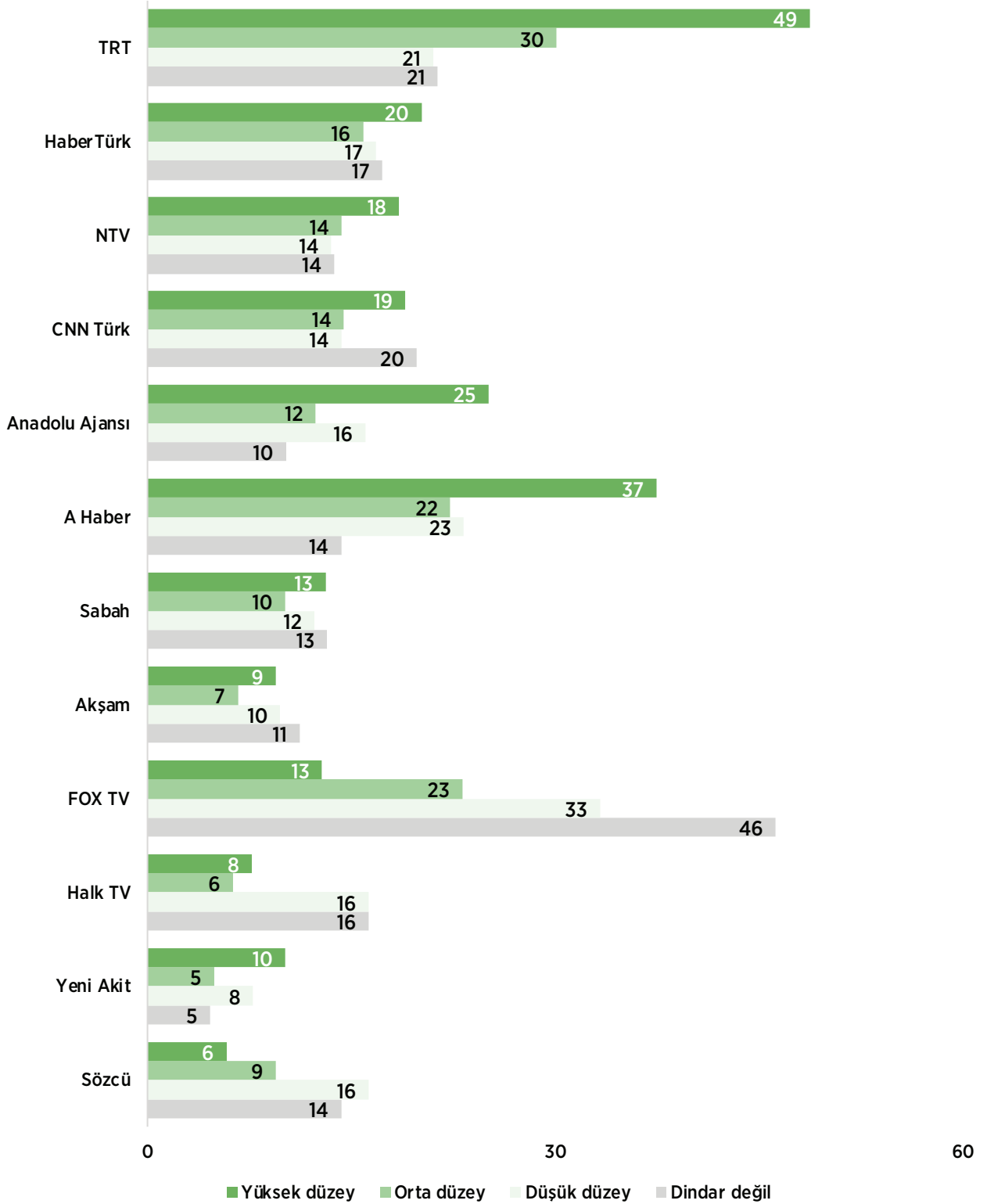
Türk dindar seçimde genel olarak kanallara güven düşük. TRT hariç tüm kanallarda güvenmeyenlerin oranı güvenenlerden yüksek. İktidarın partizanları TRT ve A Haber'e, muhalefetin partizanları FOX TV'ye daha çok güveniyor. Güvenmeyenlerin oranı muhalif kanallarda ve marjinal olarak görülen iktidara yakın Yeni Akit gibi kanallarda yükseliyor.

Medya kuruluşlarındaki haberlere ne kadar güveniyorsunuz?

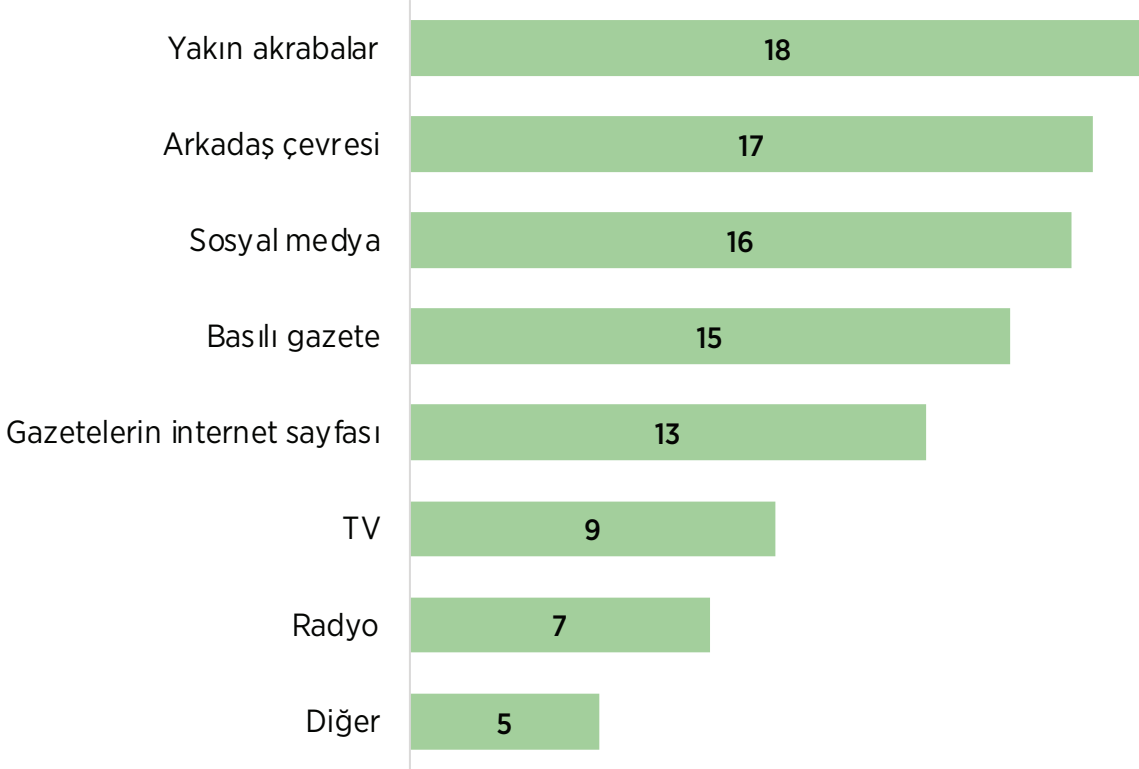
Dindarlık seviyesine göre medyaya güven incelendiğinde, TRT, Anadolu Ajansı ve A Haber'in dindarlarda, Fox TV'nin yanı sıra Halk TV ve Sözcü'nün daha az dindarlar ve dindar olmayanlarda daha çok güven topladığı görülüyor. Haber kanallarına genel olarak güven düşük ancak dindarlık grupları arasında belirgin fark yok.

Medya kuruluşlarına göre haberlere güven

Dindar seçmenler siyasi haberleri alma konusunda yakın akrabalarına ve arkadaş çevresine öncelik veriyor. Sosyal medya da üçüncü sırada yer alıyor. Böylece kurumsal olmayan yollardan, daha çok “fısıltı gazetesi” ile siyasi haber almayı tercih edenler toplam %51’i buluyor. Yukarıda bahsedildiği gibi kendi habitatlarından bilgi alma eğilimi daha güçlü. Basılı gazete, gazetelerin internet sayfası, TV ve radyoyu tercih edenler %44. Dijital dönüşümle birlikte televizyonun en alt sıralara düşmesi dikkat çekiyor.

Siyasi haberleri en çok nereden ya da kimden alıyorsunuz?

DİNDAR SEÇMENLER
ARAŞTIRMASI/
2021

